

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ İMALAT SANAYİNİN GELİŞTİRİLMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ali SÖZDEMİR /

ESKİŞEHİR - 1989

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TABLOLAR	VI
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ EKONOMİSİNİN YAPISI VE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

<u>I- KKTC EKONOMİSİNİN YAPISI</u>	3
1- BÜYÜME HIZI	3
2- KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİR	5
3- GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)	6
<u>A- Gayri Safi Milli Hasılların Gelişimi</u>	6
<u>B- Gayri Safi Milli Hasılların Yapısı</u>	6

a- <u>Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)</u>	6
aa- Tarım Sektörü	7
bb- Sanayii Sektörü	8
bc- İnşaat Sektörü	9
dd- Ticaret-Turizm Sektörü	9
ee- Ulaştırma-Haberleşme Sektörü	10
b- Net Dış Alem Faktör Gelirleri (NDAFG)	11
4- YATIRIMLAR	11
5- KAMU MALİYESİ	14
6- DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER	16
7- ÖDEMELER DENGESİ	18
8- FİYAT HAREKETLERİ VE ÜCRETLER	18
A- <u>Fiyat Hareketleri</u>	18
B- <u>Ücretler</u>	19
9- İSTİHDAM	19
10- BANKA MEVDUATLARI VE KREDİLER	20
A- <u>Banka Mevduatları</u>	21
B- <u>Krediler</u>	21

II- KKTC EKONOMİSİNİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN

<u>FAKTÖRLER</u>	21
1- ÜRETİM FAKTÖRLERİ	22
A- Tabiat	22
a- Coğrafi Şartlar	22
b- Yeraltı Zenginlikleri	23
B- <u>İşgücü</u>	24
C- <u>Sermaye</u>	26
D- <u>Teşebbüs</u>	28
E- <u>Teknoloji</u>	29
2- DİĞER FAKTÖRLER	29
A- <u>Altyapı</u>	29
B- <u>Siyasi Şartlar</u>	31
C- <u>Mevzuatlar</u>	33

3- YATIRIM MALLARI ÜRETEN SANAYİİLER	76
<u>A- Metal Ürünleri Sanayii</u>	76
<u>B- Elektrikli Makina Montaj Sanayii</u>	77

Üçüncü Bölüm

KUZEY KIBRIS TÜRK
CUMHURİYETİ İMALAT
SANAYİİNİN SORUNLARI
VE GELİŞTİRİLMESİNE
YÖNELİK ÖNERİLER

<u>I- KKTC İMALAT SANAYİİNİN SORUNLARI</u>	79
1- FİNANSMAN	80
2- ALTYAPI	80
3- ENERJİ	81
4- REKABETTEN DOĞAN	82
5- ULAŞIM - HABERLEŞME	82
6- VASIFLI İŞGÜCÜ VE TEKNİK BİLGİ	83
7- MEVZUAT VE UYGULAMADA BELİRSİZLİK	83
<u>II- İMALAT SANAYİİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER</u>	83
1- MEVCUT SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK ÖNERİLER	83
2- GELİŞME POTANSİYELİ GÖRÜLEN SEKTÖRLERE YÖNELİK ÖNERİLER	86
SONUÇ	97
YARARLANILAN KAYNAKLAR	i-v

T A B L O L A R

<u>Sıra No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	KKTC Ekonomisinde Büyüme Hızının Gelişimi	4
2	KKTC Ekonomisinde Kişi Başına Düşen Gelirin Gelişimi	5
3	KKTC'nde GSMH'nın Dağılımı, Sektörel Katma Değerlerin Büyüme Hızları, Dağılım Yüzdesi	12
4	KKTC Toplam Sabit Sermaye Yatırımlar	13
5	KKTC Bütçe Açıkları ve GSMH Yüzdesi	15
6	KKTC'nin Türkiye ve Diğer Ülkelerle Olan Dış Ticareti	17
7	KKTC'nde Hayat Pahalılığı	19
8	KKTC'nde İşgücü ve Nüfusun Gelişimi	25
9	KKTC İmalat Sanayii Katma Değerinin GSMH'ya Oranı, İmalat Sanayiinin Büyüme Hızı ve Sanayi Sektörü İçerisindeki Payı	40
10	KKTC İmalat Sanayii Sabit Sermaye Yatırımları ve Toplam Sabit Sermaye İçerisindeki Payı	42

<u>Sıra No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
11	KKTC Sanayii Tesislerinin Bölgesel ve Sektörel Dağılımı	45
12	KKTC İmalat Sanayii Tesislerinin Büyüklüğü	46
13	KKTC'nde Tesis Büyüklükleri İtibariyle İstihdamın Dağılımı	48
14	KKTC İmalat Sanayiinde İstihdamın Alt Sektörlere Göre Dağılımı	49
15	KKTC İmalat Sanayii Banka Plasmanları	51
16	KKTC İmalat Sanayii Üretimi ve Toplam Gayri Safi Üretim (GSÜ) İçerisindeki Payı	52
17	KKTC İmalat Sanayii Ürünleri İhracatı	54
18	KKTC Sanayii Mamulleri İhracatında Türkiye ve Diğer Ülkelerin Payı	57
19	KKTC İmalat Sanayii İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı	59
20	KKTC'nde Tüketim Malları Üreten Sanayii Alt Sektörlerinin İstihdamı ve Tesis Sayısı	62
21	KKTC Tüketim Malları İhracatı ve Ülkelere Dağılımı	63

<u>Sıra No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
22	KKTC'nde Ara ve Yatırım Malları Üreten Sanayii Alt Sektörlerinin İstihdam ve Tesis Sayısı	73

K I S A L T M A L A R

AT	: Avrupa Topluluğu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
B	: Baskı
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
DPÖ	: Devlet Planlama Örgütü
EİTİA	: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSÜ	: Gayri Safi Üretim
İAV	: İktisadi Araştırmalar Vakfı
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüs
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kuzey Türk Federe Devleti
Ltd.Şti.	: Limited Şirketi
NDAFG	: Net Dış Alem Faktör Gelirleri
R.G	: Resmi Gazete (KKTC)
S	: Sayı
s	: Sayfa
T	: Tarih
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TL	: Türk Lirası
USA	: Amerika Birleşik Devletleri
Yay.No	: Yayın Numarası

GİRİŞ

Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumları, 1960 yılında İngiltere'nin sömürgesi olmaktan kurtulmuş ve eşit haklara sahip olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Ancak Rum tarafının 1963 yılından itibaren Türk toplumunu planlı bir şekilde yok etme girişimlerine başladığı görülmüştür.

Kıbrıs Türk toplumuna yapılan baskılar, 1974 barış hareketi ile giderilmiş ve Kıbrıs Türk Federe Devleti (KDFD) kurulmuştur.

Bu aşamada, KKTC'nin diğer ülkeler tarafından tanınmamasından doğan siyasi sorunları yanında, ekonomik sorunları da vardı.

KKTC barış görüşmelerinde Rum tarafı ile pazarlık şansını artırabilmek için ekonomik kalkınmasını hızlandırarak, ekonomik bağımsızlık amacına ulaşma yolunda çaba sarfetmektedir.

KKTC, 1974 yılında başlatılan ve Türkiye'nin gerek siyasi gerekse ekonomik desteği ile sürdürülen çabalar sonucu önemli bir gelişme göstermiştir.

Ancak, özellikle sahip olunan ekonomik kaynaklar ve ekonomik gelişmenin hızlandırılabilmesi için hangi sektörün teşvik edilmesi gerektiği yönünde kapsamlı araştırmalar yapılmamıştır. Bu nedenle kıt olan kaynakların plansız bir şekilde dağıtılması sonucu, turizm sektöründen beklenen gelişme gerçekleşmemiş, tarım sektörü sürekli gerilemiş, ticaret sektörü ise tek taraflı (ithalat) çalışmıştır. En istikrarlı gelişme ise sanayi sektöründe ve özellikle de imalat sanayiinde kaydedilmiştir.

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi genel olarak, imalat sanayinin gelişmişlik düzeyi ile ölçülebilir. Öncelikle iç piyasa ihtiyaçlarının karşılanması, daha sonra da dış pazarlara açılıp döviz girdisi sağlanması için önem verilmesi gereken en önemli unsurlardan birisi, imalat sanayinin geliştirilmesidir. Bu nedenle imalat sanayinin ayrıntılı bir şekilde analiz edilip, sorunlarının ve potansiyel gelişme alanlarının belirlenmesi gerekir. Ayrıca bu sorunların çözümüne ve potansiyel alanların geliştirilmesine yönelik tedbirlerin belirlenmesi için ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır.

KKTC'nde bugüne kadar imalat sanayinin ekonomideki yeri ve önemi ayrıntılı olarak analiz edilip, açıklığa kavuşturulmamıştır.

KKTC imalat sanayiinin yukarıda belirlenen kapsam dahilinde incelenmesini amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde ekonominin yapısı incelenip, gelişmesini etkileyen üretim faktörleri belirlenecektir. Bu bilgiler doğrultusunda ikinci bölümde imalat sanayinin analizi yapılacaktır. Her iki bölümden sağlanan bilgiler sonucu üçüncü bölümde ekonominin yapısına en uygun olan öneriler yapılacaktır.

Birinci bölümde, KKTC ekonomisinin yapısı ve gelişimini etkileyen faktörler incelenmiştir.

Ekonominin yapısı genel olarak GSMH, kişi başına düşen gelir, büyüme hızı, sektörlerin gelişme durumları, yatırımlar, dış ekonomik ilişkiler, ödemeler dengesi v.b. gibi temel unsurlar bazında ele alınmıştır. Daha sonra ekonominin gelişimini etkileyen üretim faktörleri ve diğer faktörler detaylı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde, imalat sanayiinin yapısal analizi yapılmıştır. İki başlıkta incelenen bu bölümde, imalat sanayiinin ekonomiye sağladığı katma değeri, sektörlerle yapılan sabit sermaye yatırımları, imalat sanayiinde bulunan tesis sayısı ve yarattığı istihdam, imalat sanayiine yapılan banka plasmanları, imalat sanayii üretimi ve ihracatı ayrıntılı olarak yıllar itibariyle analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, daha önceki bölümlerden elde edilen bilgilerle açığa çıkan imalat sanayiinin sorunları belirtilerek, bu sorunlara kısa ve uzun vadeli çözüm önerileri getirilmiştir.

KKTC imalat sanayiinin potansiyel olabilecek gelişme alanları belirlenip, bu alanların geliştirilebilmesi için uygun görülen uluslararası yöntemlerinden ülke koşulları dikkate alınarak önerilmiştir.

Birinci Bölüm

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ EKONOMİSİNİN YAPISI VE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

I- KKTC EKONOMİSİNİN YAPISI

KKTC'nin ekonomik yapısının belirlenmesi, ekonomik analizlerde kullanılan belirli büyüklüklerin incelenmesini gerektirmektedir. Aşağıda KKTC ekonomisinde büyüme hızı, kişi başına GSMH, GSMH v.b. ekonomik büyüklükler hem tarihsel gelişim hem de son durum itibarıyla incelenmiştir.

1-BÜYÜME HIZI

KKTC ekonomisinin geçici yıllık programlarla yönlendirilen geçiş döneminde büyüme hızının gelişiminde belirli bir istikrar gö-

rülmemektedir. Büyüme hızı 1983 ve 1986 yıllarında %4 ve %6.2 olarak programlanmasına rağmen, bu rakamlara ulaşılmayarak, 1983 yılında %1.6, 1986 yılında %4.8 büyüme hızı gerçekleşmiştir (Tablo: 1).

1984 yılında planlanan %6.4 büyüme aynen gerçekleştirilirken 1985 yılında ise %4.2 programlanan büyüme hızı %7.5 olarak gerçekleşmiştir (1).

1987 ve 1988 yıllarında ise %6.8 ve %7 büyüme hızlarına ulaşılmıştır (2). Bu gelişme sonucu 1977 sabit fiyatlarıyla 1982 yılında 4,4 milyar TL olan KKTC ekonomisi GSMH'sinin 1988 yılında 6,1 milyar TL'lık bir büyüklüğe eriştiği görülmektedir.

Tablo: 1

KKTC EKONOMİSİNDE BÜYÜME HIZININ GELİŞİMİ
(1983-1988, 1977 Sabit fiyatlarıyla, Milyon TL)

Yıllar	Hedeflenen		Gerçekleşen	
	G.S.M.H.	Büyüme Hızı %	G.S.M.H.	Büyüme Hızı %
1982	4.313.7	—	4.369.5	—
1983	4.497.7	4.0	4.440.4	1.6
1984	4.715.3	6.4	4.725.2	6.4
1985	4.750.8	4.2	5.080.4	7.5
1986	5.377.3	6.2	5.324.1	4.8
1987	5.688.9	6.2	5.684.1	6.8
1988	6.082.0	7.0	6.084.0	7.0

Kaynak: KKTC İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve KKTC Merkez Bankası Verilerinden hazırlanmıştır.

(1) KKTC İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1988-1992), Lefkoşa, 1 Ocak 1988, s.2.

(2) KKTC Merkez Bankası, Bülten, No: 7, Lefkoşa, Mayıs 1989, s.29.

2- KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİR (GSMH)

KKTC ekonomisinde kişi başına düşen gelirin 1983-1988 döneminde GSMH artış hızına paralel bir gelişme gösterdiği söylenebilir (Tablo: 2).

1983 yılında sabit fiyatlarla (3) 28,552 TL olan kişi başına gelir, 1986 yılında 32,728 TL olmuştur. 1987 yılında 34,442 TL. olan kişi başına gelir, 1988 yılında ise 36,375 TL. olarak gerçekleşmiştir.

Tablo: 2

KKTC EKONOMİSİNDE KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GELİRİN GELİŞİMİ

Yıllar	G.S.M.H. Cari Fiyatlar- la (Milyon TL)	G.S.M.H. Sabit Fiyatlar- la (Milyon TL)	Nüfus	Kişi Başına G.S.M.H.(TL) Cari Fiyat- larla	Kişi Başına G.S.M.H.(TL) Sabit Fi- yatlarla
1982	34.148.0	4.369.5	153.239	222.841	28.430
1983	47.040.2	4.440.4	155.521	302.468	28.552
1984	73.937.8	4.725.2	157.984	468.008	29.909
1985	126.874.2	5.080.4	160.287	791.544	31.696
1986	195.142.7	5.324.1	162.676	1.199.579	32.728
1987	289.106.4	5.684.1	165.035	1.751.788	34.442
1988	485.848.2	6.084.0	167.256	2.904.818	36.375

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü Verilerinden hazırlanmıştır.

(3) 1977 yılı sabit fiyatları kastedilmektedir.

3- GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)

A-Gayri Safi Milli Hasılların Gelişimi

KKTC ekonomisinde GSMH, sabit fiyatlarla 1982 yılında yaklaşık 4,4 milyar TL iken, 1985 yılında 5 milyar TL ve 1988 yılında da 6 milyar TL olmuştur (Tablo: 3).

1982 - 1988 döneminde GSMH'daki en büyük artışın %7.5 ile 1985 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Aynı dönem içerisinde GSMH sürekli artış kaydetmiştir.

B-Gayri Safi Milli Hasılların Yapısı

GSMH esas olarak, gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) ve net dış alem faktör gelirlerinden oluşmaktadır. GSMH'nın bu şekilde bir ayırım esas alınarak incelenmesi, net alış alem faktör gelirlerinden arındırılması nedeniyle ekonominin sektörel yapısının gerçeğe daha uygun olarak belirlenebilecektir.

a- Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)

KKTC ekonomisinde GSYİH sabit fiyatlarla 1973 yılında 1.778.8 milyon TL iken, 1982 yılında 4.303.8 milyon TL'ya yükselerek %141.9'luk büyüme göstermiştir. 1970-1982 yılları arasında ortalama her yıl GSYİH'nın büyümesi %15.8 oranında olmuştur (4).

1982 yılında sabit fiyatlarla 4.315.8 milyon TL iken, 1986 yılında 5.232.3 milyon TL olmuştur. Bu dönem içerisinde GSYİH'nın yıllık ortalama %4.9 artış gösterdiği söylenebilir (5). 1987 yılında da 5.580 milyon TL. olan GSYİH, 1988 yılında da 5.991.1 milyon TL. olarak gerçekleşmiştir (Tablo: 3).

(4) Erdoğan ÖZÖTÜN, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisine Genel Bakış", İSTANBUL SANAYİ ODASI, S.214 (15 Aralık 1983), s.13-17.

(5) KKTC İkinci Beş ..., s.3.

GSYİH'nın GSMH içerisindeki payı 1982 yılında %98.7, 1988 yılında %98.5 oranında oluşmaktadır. 1982-1988 döneminde GSYİH'nın GSMH içerisindeki payında önemli bir değişim olmamıştır.

aa- Tarım Sektörü

GSYİH'nın sektörler itibariyle incelenmesi durumunda tarım sektörünün önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

KKTC ekonomisinde 1973 yılında GSYİH'nın %23'ünü oluşturan tarım sektörü daha sonraki yıllarda aynı gelişim hızını gösterememiştir. Böylece 1973 yılında kamu hizmetleri sektörünün ardından ikinci sırada olan tarım sektörünün 1982 yılında GSYİH içerisindeki payı %14.7'ye gerileyerek, ticaret sektörü ve kamu hizmetleri sektörünün arkasından üçüncü sıraya düşmüştür. Aradan geçen dokuz yıl içerisinde bu sektörün ekonomideki payında önemli bir gerileme olmuştur (6).

1984 yılında 686.0 milyon TL. olan tarım sektörünün katma değeri, senelerin üst üste kurak geçmesiyle 1986 yılında sabit fiyatlarla 655.2 milyon TL'na düşmüştür. Böylece tarım sektörünün 1986 yılında GSYİH içerisindeki payı da %12.5 olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılında 677.9 milyon TL ve 1988 yılında da 726.7 milyon TL. olan tarım sektörü katma değerinin büyüme hızı %7.2 olurken, her iki yılda da GSYİH içerisindeki payı yaklaşık %12 olarak gerçekleşmiştir (7). (Tablo: 3).

KKTC ekonomisinde tarım sektörü üretimi, özellikle kuraklıktan çok fazla etkilenmekte ve yeterli sulama sisteminin olmaması, üretimin azalmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan hayvancılık ve balıkçılık üretiminde de azalma görülmektedir. Buna rağmen tarım sektörünün KKTC ekonomisindeki payı azalmakla birlikte önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir (8).

(6) ÖZÖTÜN, Kuzey Kıbrıs ..., s.16-17.

(7) KKTC Merkez Bankası ..., s.29.

(8) KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, 1988 Yılı Programı, DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ, Kefkçsa, Ekim 1987, s.5.

bb-Sanayi Sektörü

Sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki payı 1973 yılında %7 iken, 1982 yılında %11.4'e yükselmiştir. Tarım sektöründe görülen azalmanın aksine, sanayi sektörü payı dokuz yılda %62.9 oranında büyümüştür. 1973-1982 yılları arasında sanayi sektöründe reel olarak yaratılan katma değerde %303.7'lik artış olmuştur.

KKTC ekonomisinde sanayi sektörü içerisinde en fazla ağırlığa sahip olan kesim, imalat sanayidir. 1980 yılında yapılan sanayi sayım sonuçlarına alt sektörler itibarıyla bakıldığında, 1980 yılında toplam sanayi sektörü üretiminin %86.4'ü, 1981 yılında ise %87.6'sının tüketim mallarına ait olduğu görülmektedir. İmalat sanayii içerisinde ara malları ve yatırım malları üretiminin küçük bir paya sahip olduğu söylenebilir (9).

1978-1984 dönemi içerisinde sanayi sektörü, yıllık ortalama %6 oranında artarak büyümüştür. 1982 yılında 475.5 milyon TL. olan sanayi sektörü katma değeri, 1984 yılı hariç yükselme eğilimi göstermiş, toplam %26.2 artarak 1986 yılında 600.0 milyon TL.'na ulaşmıştır. GSYİH içerisindeki %11 olan sektör yüzde payı da düzeyini korumuştur.

1987 yılında 634.1 milyon TL. ve 1988 yılında da 700.1 milyon TL. katma değer yaratarak sektörün GSYİH içerisindeki payı 1987'de %11.4 ve 1988'de de %11.7 olarak gerçekleşmiştir (Tablo:3).

Sanayi sektörünün büyümesinde, elektrik ve su alt sektörlerinin yıldan yıla ortalama %20'lik bir artış göstermesi etkili olmuştur (10).

KKTC ekonomisi içerisinde dördüncü sırada yer alan sanayi sektörünün, asıl başlangıcının 1974 barış hareketinden sonra olduğu da dikkat alınırsa, bu sürecin iyi bir başarı olduğu söylenebilir.

(9) ÖZÖTÜN, Kuzey Kıbrıs ..., s.16-17.

(10) T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Başmüşavirliği, KKTC Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1986 Yılı Raporu, Lefkoşa, ?, s.2.

1974 yılının hemen ardından, Rumlar'dan kalan sanayi tesislerinin, Kamu İktisada Teşekküller (KİT) ve bazı özel kesim tarafından işletilmeye başlanmıştır. Ancak çeşitli nedenlerle verimlilik sağlanamamıştır. Bu nedenle 1974-1986 yılları arasında sanayi sektöründe istikrarsız bir gelişme ortaya çıkmıştır.

Bu dönemdeki gelişmeler, Kıbrıs Türk Sarayı Holding Ltd. Şti'nin 1970'li yıllarda sanayi sektöründe önemli bir paya sahip olmasına rağmen, 1980'li yıllarda bazı tesislerini üretim dışı bırakması örnek gösterilebilir.

cc- İnşaat Sektörü

KKTC ekonomisinde hızlı bir gelişme içerisinde olan sektörlerden birisi de inşaat sektörüdür.

1982 yılında 202.7 milyon TL. olan inşaat sektörünün katma değeri toplam %80,8 ve yıllık ortalama %16 oranında artarak 1986 yılında 365.5 milyon TL.'na yükselmiştir. Sektörün GSYİH içerisindeki payı 1982'de %4.7'iken, 1986 yılında %7 oranına yükselmiştir.

1987 yılında ekonomiye sağladığı katma değer 451.3 milyon TL. ve 1988 yılında da 465.6 milyon TL. olmaktadır. 1988 yılı büyüme hızı %3.2 oranında olan sektörün, GSYİH'daki payı da %7.8 oranında oluşmaktadır (Tablo: 3).

KKTC'nin 1974 yılından itibaren yerleşime açılması nedeniyle artan nüfusun barınma probleminin çözümü amacıyla yönelik olarak özel inşaat yapımı gelişmiştir. Böylece inşaat sektöründe hızlı bir gelişme görülmüştür.

dd- Ticaret-Turizm Sektörü

KKTC ekonomisinin sürükleyici sektörü olarak kabul edilen ticaret ve turizm sektörünün 1982 yılında 851 milyon TL. olan katma değeri, yıllık ortalama olarak %3.6 artarak, 1986 yılında 980.2 milyon TL'na ulaşmıştır. Aynı yıl GSYİH'daki payı ise %18.7'dir. Bu oranla 1986 yılında GSYİH içerisinde ikinci sırada yer almaktadır.

1987'de 1.046.3 milyon TL. ve 1988'de ise 1.087.4 milyon TL. olarak gerçekleşen sektörün katma değeri sırasıyla GSYİH'daki payı %18.7 ve %18.1 olarak gerçekleşmiştir (Tablo: 3).

1970'li yıllarda en büyük sektör durumunda olan ticaret ve turizm sektörü sürekli bir büyüme içerisinde. Bu durum, KKTC'ni ziyaret eden T.C. vatandaşlarının büyük bir bölümünün gezi ve eğlence harcamalarından daha fazla alış-veriş yapmaları nedeniyle meydana gelmiştir. Çünkü 1970'li yıllarda bazı yabancı menşeli mallar, KKTC'nde Türkiye'ye oranla çok daha ucuz fiyatlarla satın alma imkanı vardır. Bu gelişme 1980'li yıllarda da devam etmesine rağmen önemi giderek azalmaktadır.

ee- Ulaştırma-Haberleşme Sektörü

KKTC'nde 1980'li yılların başlarında ulaştırma ve haberleşme alanına yapılan yatırımların artırıldığı görülmektedir. Böylece ulaştırma ve haberleşme sektörünün 1982 yılında 375.7 milyon TL. olan katma değeri yıllık ortalama %11.2 oranında artarak 1986 yılında 574.8 milyon TL.'na yükselmiştir. Bu sektördeki gelişim seyri 1987 ve 1988 yılında da devam etmiş ve sektör katma değeri 1988 yılında 694.6 milyon TL. olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan ulaştırma-haberleşme sektörünün GSYİH içerisindeki payı da 1982 yılında %11.6'ya ulaşmıştır. Ulaştırma-haberleşme sektöründe 1987 yılında %6.1 olan büyüme hızı, 1988 yılında da %13.9 olmaktadır.

Kamu hizmetleri sektörü, ülke ekonomisine sağladığı katma değerle birinci sırada yer almaktadır.

1982 yılında 911.8 milyon TL. olan katma değeri, yıllık ortalama %5.7 artarak 1986 yılında 1.132.2 milyon TL.'na yükselmiştir. 1986 yılında GSYİH'daki payı ise %21.7'dir. 1988 yılında 1.197.8 milyon TL. katma değer yaratan sektörün büyüme hızı 1987'de %3.9 olurken, 1988 yılında bu oran %1.4'e düşmüştür. 1988 yılında GSYİH içerisindeki payı da azalarak %20 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran yıldan yıla sürekli azalma göstermesine rağmen, halen GSYİH'daki en büyük oran durumundadır.

Yukarıda yapılan açıklamalar sonucu KKTC ekonomisinde kamu hizmetleri sektörünün birinci, ticaret sektörünün ikinci, tarım

sektörünün üçüncü ve sanayi sektörünün ise dördüncü sırayı aldığı belinmektedir (Tablo: 3).

Gelişmekte olan bir ülke durumundaki KKTC'nde 1973-1982 yılları arasındaki dokuz yıllık kısa bir süre içerisinde izlenen ekonomik politikalar sonucu, milli gelirde artışlar meydana getirildiği gibi, sanayi sektöründe de önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1982-1988 yılları arasında ise, ekonomide tarım sektörünün yoğunluğu giderek azalırken, sanayi sektöründe nisbeten gelişmeler sağlanmıştır.

b- Net Dış Alem Faktör Gelirleri (NDAFG)

KKTC'nde GSMH'yi oluşturan net dış alem faktör gelirleride 1982 yılında 53.7 milyon TL. iken, yıllık ortalama %14.3 artarak 1986 yılında 91.8 milyon TL.'na yükselmiştir. Aynı dönemde NDAFG'nin GSMH içerisindeki payı da %1.2'den %1.7'ye yükselmiştir. 1987 yılında 103.4 milyon TL. olan NDAFG, 1988 yılında azalarak 84.9 milyon TL. olmuştur.

Yıllar itibarıyla bakıldığında NDAFG'de 1987 yılına kadar nisbi artışlar göstermesine rağmen, 1987 yılından sonra düşmeye başladığı görülmektedir (Tablo: 3).

4- YATIRIMLAR

KKTC ekonomisinde gerçekleşen sabit sermaye yatırımları içerisinde, kamu sektörünün payı, son yıllarda hedeflerin gerisinde kalırken, özel sektörün payı hedeflenenin üzerinde olduğu görülmüştür.

1982 yılında özel sektörün payı %31.5 olarak hedeflenmesine rağmen, gerçekleşme %59 olmuştur. 1986 yılında da aynı durum söz konusu olup, %29.8 hedefe rağmen %72.3 gerçekleşme görülmüştür. Bu dönemde özel sektör sabit sermaye yatırımları payının sürekli hedeflerin üzerinde gerçekleştiğini, dolayısıyla da toplam sabit sermaye yatırımlarında özel sektörün payının ağırlıkta olduğunu göstermektedir.

1983 yılında sabit fiyatlarla 753 milyon TL. olan toplam sabit sermaye yatırımları, 1986 yılında 1.075.9 milyon TL.'na yükselmiştir. 1987 yılından sonra azalan toplam sabit sermaye yatırımları 1988 yılında 942.9 milyon TL. olarak gerçekleştiği görülmektedir (Tablo: 4).

Sabit sermaye yatırımları sektörler itibariyle incelendiğinde, 1982 yılında konut sektörü en büyük payı almıştır. Bunu sırasıyla ulaştırma-haberleşme, tarım ve sanayi izlemektedir. 1986 yılında ise paylarda değişme olmuştur.

Birinci sırada konut sektörü yer alırken, ikinci sırayı sanayi sektörü oluşturmaktadır. Tarım sektörünün payında ise sürekli bir azalma olmuştur.

Özel sektör sabit sermaye yatırımlarının büyük bir kısmı konut sektörüne yapılmıştır. Bu yatırımlarda sanayi sektörü ikinci sırada yer almaktadır (11).

Tablo: 4

KKTC TOFLAM SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
(1982-1988) (1977 Sabit Fiyatlarıyla Milyon TL)

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Kamu Sektörü	223.4	302.4	325.6	305.4	297.8	426.8	218.7
Özel Sektör	529.6	435.1	392.3	535.7	778.1	637.9	724.2
Toplam	753.0	737.5	717.9	841.1	1.075.9	1.100.7	942.9

Kaynak: KKTC İkinci Beş ..., s.13 ve KKTC Merkez Bankası ..., s.33 verilerinden hazırlanmıştır.

(11) KKTC İkinci Beş ..., s.16.

5- KAMU MALİYESİ

Kamu maliyesinde temel politika yerel gelirlerin yükseltip yüksek seviyede bulunan harcamaların azaltılmasıdır. Bu politikanın etkisini 1985-1986 yılı yerel gelirlerdeki artışları görmek mümkündür.

Sabit fiyatlarla 1982 yılında 583.4 milyon TL. olan bütçe yerel gelirleri, 1986'da 908 milyon TL.'na yükselerek %11.7 oranında bir artış sağlamıştır. Bütçe yerel gelirleri içerisinde vergi gelirlerinin payı ağırlıktadır (12).

Bütçe yerel gelirlerinin GSMH içerisindeki payı, 1982 yılında %13.4 olurken, sürekli artış göstererek 1988 yılında %22.4 oranında gerçekleşmiştir. Yıllar itibariyle istikrarlı bir gelişme göstermiştir (13).

Bütçe giderlerinin GSMH'ya oranı ise, 1982 yılında %28.1 olurken, 1986 yılında %36.1 oranına yükselmiştir. 1988 yılında ise %31 oranında gerçekleşmiştir. Devlet giderlerinin öz kaynaktan karşılanması isteğine rağmen, KKTC'nin bugünkü durumu buna müsait değildir. Ancak gelir ve giderler arasındaki farkın azaltılması yönüne gidilmektedir (14). Devlet gelir ve giderleri arasındaki farklar dış yardım ve borçlanmalarla kapatılmaktadır. KKTC dış yardım ve borçlanmasının önemli bir kısmını Türkiye'den sağlamaktadır.

Borçlanmanın asıl nedenlerinden birisi, KKTC'ndeki alt yapı yatırımlarının Türkiye tarafından finanse edilmesi, diğeri ise KKTC'nde tedavüldeki paranın "TL." olmasıdır. "TL.'nin sürekli değer kaybı nedeniyle, KKTC'nde artan nakit ihtiyacının karşılanabilmesi için Türkiye'den borçlanma yoluna gidilmektedir.

(12) KKTC İkinci Beş ..., s.28.

(13) KKTC Merkez Bankası ..., s.39.

(14) Ahmet S.BAYSAL, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisinin Yapısal Özellikleri", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMINER), İ.A.V. Yay. No: 1988/70, Ankara, 1988, s.23-24.

1982 yılında cari fiyatlarla bütçe gideri, 9.690.2 milyon TL.'ndan 1986 yılında 70.4747 milyon TL.'na yükselince, dış yardım ve borçlanmalarda artarak, 1982 yılında 5.2 milyar TL.'ndan, 1986'da 37.2 milyar TL.'na yükselmiştir.

1988 yılı sonu itibariyle birikmiş bütçe açıkları 92.8 milyar TL.'dir. 1986 yılı sonuna kadar her yıl artış gösteren bütçe açıklarınının 1987 yılından itibaren düşüşe geçtiği görülmektedir (Tablo: 5).

Tablo: 5

KKTC BÜTÇE AÇIKLARI VE GSMH YÜZDESİ
(1982-1988) (Milyar TL.)

Yıllar	Bütçe Açığı	G.S.M.H.Yüzdesi
Birikmiş olan	5.1	—
1982	2.9	8.3
1983	3.7	7.9
1984	6.8	9.2
1985	12.5	9.9
1986	22.6	11.6
1987	20.2	7.0
1988	19.0	3.9
Toplam	92.8	—

Kaynak: KKTC Merkez Bankası ..., s.42 verilerinden hazırlanmıştır.

6- DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

KKTC'nin tarihsel bir değerlendirilmesi yapıldığında, çeşitli dönemlerde önemli ticaret merkezlerinden biri olduğu ve özellikle transit ticaretin yapıldığı söylenebilir.

KKTC'nin bu özelliği, coğrafi konumuna bağlı olmakla beraber, ülkenin bir ada olması nedeniyle kaynaklarının sınırlı olması da önemli faktörlerdendir.

KKTC'nin ihracatı 1977 yılında 23.9 milyon ABD doları iken, 1986'da 52 milyon ABD dolarına, 1988 yılında da 52.4 milyon ABD dolarına yükselmiştir.

Dış satımda Türkiye'nin payı 1982'de %18.5 iken, bu oran sürekli azalarak 1988 yılında %12 olmuştur. Diğer ülkelerin (15) payında ise, 1982'de %81.5 iken, sürekli artış olarak, 1988'de %88 oranına yükselme görölmektedir.

Yıllar itibariyle, KKTC'nin ihracatında Türkiye'nin payı sürekli azalırken, diğer ülkelerin payı sürekli artmıştır.

KKTC'nin ithalatında ise; 1977 yılında 92 milyon ABD dolarından, 1988 yılında 218.1 milyon ABD dolarına yükselme olmuştur.

Toplam dış alımlarda Türkiye'nin payı, 1982 yılında %41.3 olurken, 1988 yılında %46.7 oranına yükselmiştir. Diğer ülkelerin ithalattaki payı ise, 1982-1988 döneminde sürekli azalarak, 1988'de %53.3 oranında olmaktadır (Tablo: 6).

Bu gelişmeler, KKTC'nin ithalatında Türkiye, ihracatında ise diğer ülkelere yönelik dış ticaret yaptığını göstermektedir. Bu da ülkenin dış ticaret politikasını oluşturmaktadır.

(15) Diğer ülkeler (üçüncü ülkeler) deyimi ile, KKTC ile ilişkileri olan ve Türkiye dışındaki tüm dünya ülkeleri kastedilmektedir.

Tablo: 6
KKTEC'İNİN TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERLE OLAN DIŞ TİCARETİ
(1982-1988) (Milyon ABD Doları)

Yıllar	Dış Ticaret Hacmi	İHRACAT				Toplam	İTHALAT				Toplam
		TÜRKİYE		DİĞER ÜLKELER			TÜRKİYE		DİĞER ÜLKELER		
		Miktar	%	Miktar	%		Miktar	%	Miktar	%	
1982	159.4	7.3	18.5	32.2	81.5	39.5	49.5	41.3	70.4	58.7	119.9
1983	186.0	6.5	16.1	34.2	83.9	40.7	65.3	45.0	80.0	55.0	145.3
1984	175.1	8.4	21.6	30.4	78.4	38.8	61.5	45.1	74.8	54.9	136.3
1985	189.3	5.4	11.7	40.9	88.3	46.3	65.1	45.5	77.9	54.5	143.0
1986	205.2	7.7	14.8	44.3	85.2	52.0	70.1	45.8	83.1	54.2	153.2
1987	276.1	7.9	14.3	47.2	85.7	55.1	94.3	42.7	126.7	57.3	221.0
1988	270.5	6.3	12.0	46.1	88.0	52.4	101.9	46.7	116.2	53.3	218.1

Kaynak: KKTC Merkez Bankası ..., s.46 verilerinden hazırlanmıştır.

7- ÜDEMELER DENGESİ

KKTC ekonomisinde, 1983-1986 döneminde ödemeler dengesinde olumlu gelişmeler görülmüştür.

1982 yılında cari işlem açığı, 28.4 milyon ABD doları'ndan, yılda ortalama %5.7'lik bir azalma ile 1986'da 21.6 milyon ABD doları'na düşmüştür. Bu gelişmeye en büyük katkı, aynı dönemdeki ortalama yılda %18.1'lik gelişmesiyle turizm gelirlerinden olmuştur (16).

Turizmin katkısı, 1986'da 52 milyon ABD dolarından 1988 yılında 118 milyon ABD dolarına yükselince, diğer görünmeyen işlemlerde katkısıyla cari işlem dengesindeki açık 1988 yılında 8.8 milyon ABD dolarına inmiştir.

1986 yılında 101.2 milyon ABD doları olan ticaret açığı ise 1988 yılında 166 milyon ABD dolarına yükselmiştir (17). Dolayısıyla, yıllar itibariyle KKTC'nde dış ticaret açığının sürekli büyümesine rağmen, cari işlem açığının sürekli azaldığı görülmektedir.

8- FİYAT HAREKETLERİ VE ÜCRETLER

A- Fiyat Hareketleri

KKTC ekonomisinde enflasyon, 1979 yılına kadar devamlı yükselirken, 1979 yılından sonra azalan bir seyir izlemiştir. 1979 yılında 123.76 gibi yüksek bir düzeye ulaşan enflasyon 1984 yılına kadar azalırken, bu yıldan itibaren tekrar yükselmeye başlayıp, 1980'deki düzeyine ulaşmıştır. 1985-1987 %40-48 arasında seyretmiştir (18). Ekonomik durum 1988 yılında tekrar kötüleşerek enflasyon %62.57'ye ulaşmıştır. (Tablo: 7)

(16) KKTC İkinci Beş ..., s.34.

(17) KKTC Merkez Bankası ..., s.51.

(18) Derviş EROĞLU, "The Economy of the T.R.N.C.", MIDDLE EAST BUSINESS BANKING, C.VIII, S.5 (Mayıs 1989),s.27.

B- Ücretler

KKTC ekonomisinde fiyatlar genel seviyesindeki hızlı yükselişler karşısında maaş ve ücretlerdeki gerilemeyi önlemek amacıyla, Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) tarafından saptanan hayat pahalılığı oranı, 1986 yılına kadar her dört ayda, 1986'dan sonra ise her üç ayda bir asli maaşlara ilave edilmektedir.

Asgari ücret ise, asgari ücret komisyonu tarafından her yıl sonu saptanmaktadır. 1 Ocak 1987'de 90.000 TL. olarak saptanan asgari ücret, 1988'de 120.000 TL., 1989'da ise 205.000 TL. olarak saptanmıştır (19).

Tablo: 7

KKTC'NDE HAYAT PAHALILIĞI (1979-1988)

Yıllar	1979	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Enflasyon Oranı %	123.76	69.58	33.50	33.83	70.72	43.04	48.09	43.01	62.57

Kaynak: EROĞLU, "The Economy ...," s.27.

9- İSTİHDAM

KKTC'nde resmi kayıtlara göre, önemli oranda işsizlik söz konusu değildir. 1978'de %4.5 olan işsizlik oranı, yıllar itibariyle sürekli azalarak, 1988 yılında %1.3 olduğu görülmektedir. Bazı meslek gruplarında ise kalifiye ve düz işçi açığı bulunmaktadır.

(19)KKTC Merkez Bankası ..., s.36.

1982 yılında 153.239 bin olan toplam nüfusun 56.791 kişisi istihdam edilirken, 1988 yılında 167.256 bin olan toplam nüfustan 102.203 bin kişi 15-65 yaş grubunu oluşturmaktadır. Aynı yıl 67.733 kişi de istihdam edilmektedir. Toplam istihdamın %30'u tarım, %22'si kamu hizmetleri, %10'u da sanayi sektöründe gerçekleşmektedir (20).

10- BANKA MEVDUATLARI VE KREDİLER

A- Banka Mevduatları

KKTC'nde toplam mevduatlar, 1983 yılında cari fiyatlarla 16.7 milyar TL.'nden 1986 yılında 44.3 milyar TL.'na yükselmiştir.

1985 yılında mevduat faiz oranlarının yükseltilmesi nedeniyle toplam mevduatlarda, vadeli mevduatlara doğru bir kayma olmuştur. 1984 yılında toplam mevduatlar içerisinde %45.9'luk bir paya sahip olan vadeli mevduatlar, 1985 yılında %58.7 oranına yükselmiştir.

1983-1986 döneminde vadesiz mevduatların yıllık ortalama artış hızı %14.4 olurken, vadeli mevduatların yıllık ortalama artış hızı %81.8 olmuştur. Temmuz 1986, Temmuz 1987 döneminde toplam mevduatların %112 oranında arttığı görülmüştür. Söz konusu dönemde hayat pahalılığı endeksine göre, fiyat artışlarının %34.4 olduğu dikkate alındığında, mevduatlarda yüksek oranda reel artış sağlandığı söylenebilir.

Vadeli mevduatların Temmuz 1986'da %59.9 olan payı, 1987 yılının aynı döneminde %67.8 oranına yükselmiştir. Vadesiz mevduatlarda ise, 1987'nin Ocak-Temmuz döneminde %20.4 oranında artmasına rağmen, toplam mevduatlar içerisindeki payı %42.4'den, %32.2'ye düşmüştür (21).

(20) KKTC Gençlik-Spor ve Çalışma Bakanlığı Çalışma Dairesinin Çeşitli Yıllara Ait Yıllık Faaliyet Raporları.

(21) BAYSAL, KKTC Ekonomisinin ..., s.32-34.

B- Krediler

KKTC'nde 1983 yılında 12.5 milyar TL. olan banka kredileri, %34.8 oranında artarak 1986 yılında 30.6 milyar TL.'na yükselmiştir.

1983 yılında banka kredilerinin en yüksek payı tarım sektörü (%31.5) alırken, ikinci büyük payı da ticaret sektörünün aldığı görülmüştür.

1986 yılında ise %47.3 ile en büyük pay ticaret sektörüne akarken, ikinci sırayı tarım ve imalat sanayi sektörleri almıştır. Tarım sektörünün payı sürekli azalırken, ticaret ve sanayi sektörünün payı sürekli artış göstermektedir (22).

II- KKTC EKONOMİSİNİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ekonomilerinin sahip olduğu yapısal faktörleri iyi belirleyen ülkeler, milli servetlerini israf etmeden verimli bir şekilde kullanarak yüksek kalkınma hızlarına ulaşabilirler. Dolayısıyla kalkınmış bir ekonomi olma amacına ulaşabilmek için, faktörlerin belirlenmesi ve bunların en iyi şekilde değerlendirilmesi gerekir (23). Dolayısıyla bu kısımda KKTC'nin sahip olduğu faktörler belirlenip, ekonominin gelişimine nasıl bir etki yaptığı incelenecektir.

(22) BAYSAL, KKTC Ekonomisinin ..., s.35.

(23) Halil DİRİMTEKİN, Türkiye Ekonomisi, Anadolü Üniversitesi, ?, 1989, s.13.

1- ÜRETİM FAKTÖRLERİ

A- Tabiat

a- Coğrafi Şartlar

KKTC, Kıbrıs'ın kuzeyinde 3.335 km²'lik bir alana sahip olup, adanın yaklaşık %36'sını oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz'de üçüncü büyük ada olan Kıbrıs, Doğu-Batı ile Kuzey-Güney deniz yollarının kesiştiği bir konumdadır. Önemli ticaret merkezlerinden; Türkiye'nin 40 mil güneyinde, Suriye'nin 60 mil batısında ve Mısır'ın 240 mil kuzeyinde bulunmaktadır. Kıbrıs'ın gerek Ortadoğu ülkelerine yakınlığı, gerekse Doğu-Batı geçiş yollarının üzerinde bulunması nedeniyle, KKTC Avrupa Asya ve Afrika pazarlarının tümüne açılan bir kapı olabilecek konumdadır (24).

KKTC'nin yüzey şekilleri ise; yaklaşık yarısı dağlık ve tepeliktir. Kuzey sahili boyunca uzanan ve genellikle çıplak olan Beşparmak Dağları 900 metreye kadar yükselmektedir. İç kesimler ise geniş düz ovalardan oluşmuştur. Önemli yerleşim merkezlerinden Lefkoşa, Magosa ve Güzelyurt ovalar üzerinde bulunmaktadır.

KKTC'nin iklimi; tipik Akdeniz iklimi olup, yazlar sıcak ve yağışsız, kışlar ise ılık geçer. Yağışları düzensiz ve azdır. Kış aylarında, yağışlardan kaynaklanan suların denize akmasını önlemek için başta Güzelyurt olmak üzere muhtelif yörelerde göletler inşa edilmektedir.

KKTC'nde önemli akarsu ve göl bulunmamaktadır. Genellikle kıyılarının dik ve kayalık olmaması nedeniyle doğal plaj ve liman niteliği kazandırmıştır.

(24) Mustafa İNAL, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Gelişmesinde Sanayinin Rolü", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN GELİŞMESİNDE TARIM VE SANAYİ SEKTÖRLERİ (SEMİNER), İAV Yay.No: 1989/76, İstanbul, 1989, s.61.

b- Yeraltı Zenginlikleri

Su potansiyeli; KKTC'de yeraltı su yatakları çeşitli bölgele-
re dağılmış durumdadır. Bu yataklar hidro jeolojik yönden biribir-
lerinden ayrı su potansiyellerine sahiptirler. En önemli yeraltı su
yataklarından Güzelyurt yeraltı su yatağı, en büyük yeraltı suyu
potansiyeline sahip olup, Güzelyurt ve çevresini kapsayan bölgede
yer almıştır. Bu yatakları beslemek amacıyla Güzelyurt derivasyon
kanalı yapılmıştır. Bu yataklardan çekilen su, yatakların beslenme-
sinin üzerinde miktarlarda olduğundan, su açığı yıldan yıla eklene-
rek devam etmesi sonucu, bugün yeraltı suyu seviyesi bazı yataklar-
da deniz seviyesinin altına düşmüştür. Bu nedenle de bu yataklarda
tuzlanma sorunu meydana çıkmıştır. Diğer yeraltı suyu yataklarından
bazıları şunlardır: Akdeniz Akiferi, Lefke, Gemikonağı Akiferi, Ye-
şilirmak, Girne Dağları, Gazi Magosa Yöresi, Lefkoşa-Serdarlı, Ye-
şilköy, Girne kıyı şeridi ve Yedi Konuk Akiferileridir (25).

Madenler;

KKTC sınırları içerisinde bugüne kadar varlığı tespit edilmiş ve
çıkarılmış olan endüstriyel minarellerden,

Kireç taşı (Kalker); Bol miktarda mevcuttur. Kireç hammaddesi, mo-
zayik malzemesi, kırma blokaj, çakıl ve kum olarak değerlendirilmek-
tedir. Beşparmak Dağlarının ara kaya birimidir.

Alçıtaşı (Gips); Bol miktarda mevcut olup, alçı ve çimento sanayin-
de katkı maddesi olarak kullanılmaktadır. Çeşitli bölgelerde büyük
rezervler mevcuttur.

Mermer; Beşparmak Dağlarında levha olarak kesilmeye uygun mermer
rezervleri vardır.

Kil; Mesarya Ovasında bol rezervler vardır. Tuğla, kiremit, çömlek
ve seramik hammaddesidir.

(25) KKTC İçişleri Köyişleri ve Çevre Bakanlığı Jeoloji ve Maden
Dairesi Raporu, Lefkoşa, 29 Aralık 1988.

Yapı taşı; bol miktarda rezervi olan maden, yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca, tebeşir, maden curufu, boyataşı, gibi madenler de mevcuttur (26).

B- İşgücü

KKTC'nin nüfusu 1982 yılında 153.239'dur. Bu sayı 1986'da 162.676 ve 1988 yılında da 167.256 olmuştur. Ülkedeki nüfus artışı hızı ise, 1982'de %1.1, 1986'da %1.5 ve 1988'de %1.2 oranındadır.

KKTC'nin 15-64 yaş grubunun oluşturduğu faal nüfus ise, 1982'de 96.966 iken 1988'de 108.203 kişidir. Aynı yıllarda istihdam edilenlerin sayısı ise, 56.791 ve 67.733'dür. 1982 yılında 1421 kişi olan işsiz sayısı, 1988'de düşüş göstererek 908 kişidir (Tablo: 8).

Ülkede aynı yıllardaki işsizlik oranı 1982'de % 25 olurken bu oran düşüş göstererek 1988'de %1.3 olmuştur. Dolayısıyla da yıllar itibariyle istihdam sürekli artışlar göstermektedir.

1986 yılında toplam nüfusun 80.389'unu erkek nüfus oluştururken, 82.287 kişisini de kadın nüfus oluşturmaktadır. 1987 yılında da kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu görülmüştür.

KKTC'de işsizlerin %30'unu orta, lise ve fakülte mezunları oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi yüksektir. İşsizlik sayısı aylara göre değişmektedir. Örneğin; Ocak-Nisan ayları arasında Güzelyurt ve Magosa'da narenciye üretiminin yoğun olduğu dönemlerdir. Bu dönemde işsizlik oranı düşer. Yaz aylarında turizm faaliyetleri nedeniyle Girne ve Gazi Magosa'da işsizlik oranı düşmektedir. Çalışma dairesine kayıt yaptıran işsizlerin büyük bir bölümü, kamu sektöründe istihdam edilmek istemektedir. Bazı mesleklerde ise işgücü açığı mevcuttur.

(26) Su Jeoloji ve Maden Dairesi, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Madencilik ve Taşocakçılığı Raporu, Lefkoşa, 1986.

Tablo: 8

KKTC'NDE İŞGÜCÜ VE NÜFUSUN GELİŞİMİ

(1982-1988)

Yıllar	Toplam Nüfus	Nüfus % Artış Hızı	15-64 Yaş Grubu	Fiilen Çalışan Nüfus	İşsizler	İşsizlik %
1982	153.239	1.1	96.966	56.791	1421	2.5
1983	155.521	1.4	99.030	58.842	1294	2.1
1984	157.984	1.5	101.018	59.993	1663	2.7
1985	160.287	1.4	102.950	61.499	1405	2.2
1986	162.676	1.5	104.839	64.066	1568	2.4
1987	165.035	1.5	106.613	66.212	1210	1.8
1988	167.256	1.2	108.203	67.733	908	1.3

Kaynak: KKTC Devlet Planlama Örgütü verilerinden hazırlanmıştır.

Bunlar: Terzi,

İnşaat kalıpcısı, demircisi, boyacısı ve işçisi

İnşaat ustası, mozaik ve fayans ustası

Mozaik yapım ustası

Dülger ve mobilyacı

Kaynakçılar

Tornacılar

Fırın işçisi

Garson (Lisan bilen) (27) gibi kalifiye işgücü açığı mevcuttur.

İşgücünün sektörler itibariyle dağılımı ise, yaklaşık olarak tarım sektörü %30, kamu sektörü %22, sanayi sektörü %10 oranında en büyük paylara sahipken, bunları sırasıyla inşaat sektörü, ticaret-turizm, serbest meslek, haberleşme-ulaştırma izlemektedir. (28).

KKTC'de 1977-1986 döneminde imalat sanayiinde emeğin verimliliği olumlu yönde gelişirken, tüm ekonomide emeğin verimliliği gerileme içerisine girmiştir. (29).

C- Sermaye

1974 yılından önce Türk toplumunun can güvenliğinin olmayışı ve ekonomik abluka altına alınması nedeniyle büyük miktarlarda tasarruf yapma imkanı olmamıştır. 1974 yılından sonra bölgedeki iktisadi varlıkların üretime geçmesiyle beraber tasarruflarda yapılmaya başlanmıştır. Yatırımların finansmanında kullanılan toplam tasarruflar içerisinde, yurt içi tasarruflar yıllık ortalama %42.2 oranında bir artış sağlarken, dış tasarruflar yıllık ortalama %9.3 oranında azalmıştır.

(27) KKTC Çalışma Bakanlığı ..., s.11.

(28) BAYSAL, KKTC Ekonomisinin ..., s.31-32.

(29) Gültekin ÇÖYGÜN - Serdar TAN, "Prodüktivitenin Kuzey Kıbrıs Ekonomisindeki Yeri ve Önemi", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMINER), İAV Yay.No: 1988/70, Ankara, 1988, s.72-73.

Yurt içi tasarruflar 1982 yılında 174.5 milyon TL. olarak gerçekleşirken, toplam %309.2 oranında artarak 1986 yılında 714.0 milyon TL.'sına ulaşmıştır.

Dış tasarruflar ise 1982 yılında 595.4 milyon TL. olup toplam %32.5 oranında azalarak 1986 yılında 402.1 milyon TL.'na inmiştir. Aynı dönemde cari fiyatlarla iç tasarruf 1982'de 1.363.8 milyon TL.'den 1986 yılına 26.168.9 milyon TL.'sına yükselirken, yurt dışı tasarruf 4.653.0 milyon TL.'den 14.739.4 milyon TL.'na ulaşmıştır. Bu dönem içerisinde yatırımların finansmanında dış tasarrufa olan ihtiyaç giderek azalmaktadır. Toplam tasarruflar içerisinde aynı dönemde %22.7 olan iç tasarrufun payı %64.0 oranına yükselirken, %77.3 oranındaki dış tasarruf payı %36.0 oranına inmiştir. Aynı dönemde toplam tasarruflardaki artış, özel tasarruflardan kaynaklanmaktadır. Aynı dönemde kamu tasarrufu yıllık ortalama %0.8 oranında azalırken özel tasarruflar yıllık ortalama %13.9 oranında artmıştır (30).

Özel tasarruflarda da artışlar görülmektedir. 1985 yılında özel tasarruf oranı %21.8 olurken, 1986 yılında %26.9 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle son yıllarda, İngiltere, Kanada, Avustralya gibi çeşitli ülkelere yerleşen Kıbrıslı Türklerin, KKTC'de yaptıkları yatırımlar da küçürsemeyecek kadar önemlidir. KKTC'ye kesin dönüş yapan Kıbrıslı Türklerin yaptıkları yatırımlarla ilgili ayrıntılı veriler bulunamamıştır. Ancak büyük bir bölümünün sanayii kesiminde ve özellikle konfeksiyon gibi imalat sanayii dallarına yatırım yaptıkları belirtilmiştir.

KKTC'deki mevduat faiz oranlarının, Türkiye ve diğer ülkelerde uygulanan mevduat faiz oranlarından daha düşük olması nedeniyle, KKTC'de yapılan tasarrufların büyük bir bölümü başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelere kaçırılmıştır. Başka bir ifadeyle faiz oranlarındaki düşüklük, sermayenin yurt dışına kaçmasına neden olmuştur. Ancak 1985 yılında mevduat faiz oranlarının yükseltilmesi

(30) KKTC İkinci Beş ..., s.11-15.

sonucu sermayenin yurt dışına kaçıışı önemli oranda önlenmiştir. 1985 yılından sonra toplam mevduatlardaki artışın yanında, vadeli mevduatların toplam mevduatlar içerisindeki payı da sürekli yükselmeye başlamıştır. Başka bir ifadeyle mevduatlar vadesiz mevduatlardan, vadeli mevduatlara doğru kaymaya başlamıştır. 1984 yılında toplam mevduatlar içerisinde %45.9'luk paya sahip olan vadeli mevduatlar 1985'te %58.7'ye yükselmiştir. Vadeli mevduatların yıllık ortalama artış hızı aynı yıllarda %81.8 olurken, vadesizlerin artış hızı %14.4 oranında olmuştur (31).

D- Teşebbüs

Kıbrıs Türk toplumunun, 1974 yılından önce Rum toplumu tarafından ekonomik baskı altında tutulması nedeniyle teşebbüs faktörü gelişmemiştir. Aynı dönemde Türk toplumunun zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması için birkaç tane küçük ölçekli tesis bunun yanında 13 adet de fabrika niteliğindeki tesise sahip olduğu görülmektedir.

Asıl teşebbüslük faaliyetlerine 1974 yılından itibaren başlayan Türk toplumu, 1974-1979 döneminde buluntu tesisleri koruyup, onları üretime geçirme faaliyetleri ile uğraşmıştır. 1978-1988 dönemi ise yatırım yılları olduğu ve bu dönem içerisinde 230 adet olan tesis sayısının 1986'da 460 ve 1988'de ise 550'ye yükseldiği görülmektedir. Bu da göstermektedir ki Türk toplumu, kısa bir geçmiş ve tüm zorluklara rağmen pasif karakterli olmayan, girişimci bir yapıya sahiptir (32).

1986 yılında 460 adet sanayii kuruluşu bulunmakta ve bu kuruluşların %85.2'si özel sektöre ait, %11.8'i kamu sektörüne ait, %3'ü de kooperatiflere aittir. Bu oranlara bakıldığında KKTC halkının girişimci bir toplum olduğu görülmektedir. 1974-1979 arasında ekonomide kamu sektörü ağırlığı varken, 1988'e gelindiğinde özel

(31) BAYSAL, KKTC Ekonomisinin ..., s.32.

(32) Bu veriler, Kıbrıs Türk Sanayi Odası Başkanı Sayın Vedat ÇELİK ile 25.7.1989 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

sektörün teşebbüs faktörünü en iyi şekilde kullandığını ve ekonomideki ağırlığını açığa çıkarmıştır.

KKTC'de 1977-1988 döneminde toplam 3255 Limited Şirket, 705 Kollektif ve Komandit Şirket, 1389 Ticari Ünvan, 57 Yabancı Şirket kurulmuştur. Kayıtlı K.İ.T.'lerin sayısı ise 9 adettir. Bunlardan halen faaliyette gösterenler ise; 3.098 limited şirket, 532 adet kollektif ve komandit şirket, 1206 adet ticari ünvan, 57 adet yabancı şirket vardır (33).

Bütün bu verilerden de görüleceği gibi KKTC, aktif karakterli, girişimci insan yapısına sahip olan, teşebbüs faktörünün yoğun olduğu ülke olarak nitelendirilebilir.

E- Teknoloji

KKTC'de emek yoğun teknolojiler görülmektedir. Bir çok tesis 1974 öncesi kurulmuş olup, ambalajlama ve hafif sanayii tesisleridir. Bunlarda emek yoğun teknolojiler kullanılmaktadır. Ülkedeki sanayinin özelliği gereği, modern teknoloji kullanımı, ancak son yıllardaki yatırımlarla yavaş yavaş oluşmaktadır. Mevcut sanayinin yapısı modern teknolojiyi gerektirecek düzeyde değildir.

KKTC'inde kullanılan teknoloji, dış kaynaklı olup, ülkede teknoloji üretim çalışmaları bulunmamaktadır.

2- DİĞER FAKTÖRLER

A- Altyapı

Organize Sanayii Bölgeleri:

1977 yılında çıkarılan organize sanayi bölgeleri yasasıyla kurulan üç ayrı organize sanayi bölgesi vardır. Bunlardan ikisi Lefkoşa'da, birisi de Gazi Magosa'da bulunmaktadır.

(33) KKTC Resmi Kabz ve Mukayyitlik Dairesi Raporu, Lefkoşa, 1989.

Lefkoşa'da bulunan I.organize sanayi bölgesi, 650.000 m²'lik alanı hedef alırken, bunun 450.000 m²'lik kısmının altyapısı tamamlanarak kullanıma açılmıştır.

II. bölgeye, 450.000 m²'lik alan belirlenmiştir. Magosa'da bulunan organize sanayi bölgesi ise 70.000 m²'lik alan üzerine kurulmuş ve alt yapısı tamamlanarak kullanıma açılmıştır.

Organize sanayi bölgeleri; yatırımcılar için alt yapıları tamamlanmış, bir işyeri inşa etmeye uygun arazi tahsisine olanak vermektedir.

Arazi icari nominal fiyatlar ile uzun vadeli. Bu vade ise 33 yıllık devreler halinde toplam 99 yıldır. Yürürlükteki mevzuata göre icar bedeli 150 TL.m²/Yıl dolayındadır.

Ulaştırma-Haberleşme

KKTC'nin irili ufaklı bir çok ülke ile otomatik telefon bağlantısı mevcuttur. 1986 yılında telefon santral kapasitesi 20.000 hattır. Aynı yıl abone sayısı 18.000 adet ve telefon yoğunluğu %11'dir. 1988 yılında yapılan çalışmalarla master planı uygulanarak telefon bekleyen abone kalmayacağı belirtilmektedir.

Ulaşımında; KKTC içerisinde karayolu ağı tamamlanmış düzeyde olmakla beraber, fiziki ve geometrik standartların yeterli seviyeye çıkarma çalışmaları sürmektedir.

Yurt dışı ulaşımını deniz ve hava yolu ile yapan KKTC'nin Türkiye ile düzenli uçak seferleri mevcuttur. Ayrıca Türkiye ile düzenli gemi seferleri bulunmaktadır. Diğer ülkelerle olan uçak seferleri ise Türkiye bağlantılı olarak yapılmaktadır. KKTC'nin Ercan ve Geçitkale olmak üzere iki havaalanı bulunmakta ve bu alanı her türlü uçak iniş ve kalkışına müsaittir. Biri Girne'de diğeri de Gazi Magosa'da bulunan iki limanı bulunan ülke, bir de serbest limana sahiptir.

1988 yılında uluslararası taşımacılıkta, özellikle Gazi Magosa limanı kullanılırken, taşımacılık 6 hattan yapılmış olup, bunun ikisi Türkiye'ye diğeri ise Kuzey Avrupa'ya, Batı ve Doğu Akdeniz'e ve Uzak Doğu'ya yapılmıştır. 71 adet Suriye bandıralı,

28'i Bahama, 28'i Lübnan, 25'i Hounduras, 16'sı Panama, 15'i Malta, 14'ü Danamarka, 14'ü de değişik bandıralı gemi giriş-çıkış yapmıştır (34). Dış ülkelerle düzenli gemi seferleri bulunmaktadır. Mago-sa limanı her tür geminin giriş-çıkışına müsaittir.

B- Siyasi Şartlar

KKTC'ni bağımsız bir devlet olarak, Türkiye dışında hiç bir ülke tanımamıştır. Tanınmaması nedeniyle de, geleceğe dönük bir çok belirsizlik mevcuttur. Özellikle Rum toplumunun, Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluşundan günümüze kadar meşru bir devlet olarak ve Kıbrıs'ın tek devleti olarak dünya kamuoyuna lanse etme çabaları sürerken, Kıbrıs Cumhuriyetinin temsilcileri olarak yalnızca Rum liderlerinin muhatap alınması ve Türk toplumunun muhatap alınmaması önemli sorunları açığa çıkarmıştır.

Birleşmiş Milletler, Kıbrıs ile ilişkilerinde iki toplumla ayrı ayrı temaslarda bulunmasına karşın, Avrupa Topluluğu (AT) ile Kıbrıs ilişkilerinde, yalnızca Rum tarafının yetkilileri muhatap olarak kabul edilmekte ve Türk tarafı resmi muhatap olarak kabul edilmemektedir.

Ekonomik yönden KKTC için büyük önemi olan AT ile ilişkiler 1961 yılında başlamıştır. 1961 yılında, iki toplum eşit şekilde temsil edildiği Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından AT ile ortak ilişkilere girilme kararı verilip 1962 yılının ilk yarısında AT'na resmen müracaat yapılmıştır. Ancak 1963'den sonra Türk toplumunun Kıbrıs Cumhuriyetindeki ortaklığı, Rumlar tarafından silah zorı ile sona erdirilmiş ve 1972 yılında Kıbrıs-AT ortaklık anlaşması ile ilgili müzakereler başladığında müzakerelere Türkler dahil edilmemiştir. Ortaklık anlaşması Avrupa Topluluğu Konseyi ile Kıbrıs Hükümeti adına Rum liderleri arasında imzalanarak 1 Haziran 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. 15 Kasım 1983 yılında yapılan Bağımsızlık ilanına

(34) "İhracatta Kıpırdanma", KIBRIS GAZETESİ, 13 TEMMUZ 1989, s.14.

kadar AT yetkilileri KKTC'yi zaman zaman ziyaret etmekte ve gayri resmi olmasına rağmen Türk toplumunun üst düzey yetkilileri ile temaslarda bulunurken, bu tarihten sonra KKTC yetkilileriyle uzun bir süre görüşmekten kaçınmışlardır. AT Kıbrıs'ı bütün kabul etmektedir ve Kıbrıs'a yapılan yardımlar Kıbrıs Cumhuriyeti kanalıyla yapılırken, bu yardımların tamamı Rum toplumu tarafından kullanılmakta, Türk toplumu bu yardımlardan faydalanamamaktadır. Rumların tüm baskılarına rağmen, AT, KKTC'den yapılan ithalatı görmezlikten gelmektedir. 1982 yılından beri AT, bütün resmi temaslarını, sözde Kıbrıs Hükümeti ile yapmasına rağmen, Türk toplumu ile olan ticari ilişkilerininide, ortaklık anlaşması hükümlerine göre yürütmüştür (35). Son zamanlarda AT yetkilileri ile, Türk toplumu yetkilileri arasında gayri resmide olsa bazı görüşmeler yapılmaktadır.

Yunanistan ve Rum toplumunun, ekonomik ve kpolitik baskılarına rağmen, KKTC geniş bir uluslararası ekonomik ilişkiler ağına sahiptir. Ülkeye gelen turistler en az 20 değişik pasaport taşımaktadır.

KKTC bankaları, uluslararası ilişkilerde, Orta Doğu ile olanları İstanbul'a, Dünya çapında ise Londra'ya bağlantılı olarak çalışmaktadır (36).

Özetle AT, Kıbrıs'ı bir bütün olarak görmekte ve Güney Kıbrıs'a tanıdığı imtiyazlardan Türk toplumu da yararlanmaktadır. AT Kıbrıs'tan yaptığı ithalatta, kotayı kaldırmıştır. Gümrük oranlarında taviz vermiştir. Buna karşılık Güney Kıbrıs anlaşmada öngörülen %70 gümrük indirimi taahhüdüne rağmen %35, KKTC ise %15 indirim yapmıştır. KKTC, her zaman AT ile yapılan anlaşmaya sadık kalmaya çalışmaktadır.

(35) Cemal AŞKIN, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti - AT İlişkileri", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMİNER), İAV Yay. No: 1988/70, Ankara, 1988, s.87-99.

(36) Ahmet AKER, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Dünya Ekonomisine Katkısı", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMİNER), İAV Yay.No: 1988/70, Ankara, 1988, s.51-52.

C- Mevzuatlar

İmalat sanayii ile ilgili halen uygulanmakta olan teşvik unsurları, başlıca dört yasa ve ilgili tüzükler altında toplanmıştır. Bu yasalar:

- i-İhracatı Teşvik Yasası (9/77)
- ii-Organize Sanayii Bölgeleri Yasası (23/77)
- iii-Serbest Liman ve Bölge Yasası (26/83)
- iv-Sanayi Yatırımları Teşvik Yasası (45/85)
- v-Diğer Mevzuatlarla Getirilen Teşviklerdir.

i- İhracatı Teşvik Yasası (9/77);

1977 yılında çıkarılan bu yasa uyarınca, ihracatı geliştirmek için verilen bazı teşvikler şunlardır:

-Hammaddeye gümrük muafiyeti.

İhraç edilmek üzere, imal edilecek mallar için kullanılan ithal hammaddelere gümrük vergisi ödenmemesi veya ödenmiş gümrük vergisi varsa, ilgili malın ihracından sonra ödenen verginin tekrar iadesini sağlamıştır.

-Dövizde öncelik hakkı.

İhracatçıya, ülkeye getirilen döviz üzerinden öncelikle kullanım hakkı verilmiştir. Uygulanmakta olan ticaret mevzuatına göre, sanayi ürünleri ihracından elde edilen dövizin %70'ine kadarlık kısmını ihracatçı kendisi kullanabilir veya başkasına devredebilir.

-Prim ödenmesi.

İhraç edilen mal karşılığı, yurda getirilen döviz üzerinden, azami %30'a kadar olabilecek prim verilmektedir. Bu primlerin hangi mallara ve ne oranda uygulanacağı, her yıl için mevcut koşullar gözö-

nürde tutularak yeniden düzenlenmektedir. Bu uygulama 1989 yılında geçici olarak kaldırılmıştır (37).

ii- Organize Sanayi Bölgeleri Yasası (23/77);

KKTC'nde sanayileşmeyi hızlandırmak ve sanayiinin ekonomiye katkısını artırmak amacıyla kurulan bölgelerde, sarayicilere her türlü alt yapısı (yol, su, elektrik, telefon) hazır, inşaata elverişli ve yeterli boyutta sanayi tesisi kuruluş yeri tahsis edebilme olanağı yaratılmıştır. Organize sanayi bölgelerinin alt yapı yatırımları tamamen devlet tarafından yapılmaktadır.

iii- Serbest Liman ve Bölge Yasası (26/83);

1977 yılında çıkarılan ve 1983 yılında yeniden düzenleme yapılan yasa, bölgenin kuruluşunu, idare şeklini ve bölgede yapılacak yatırımların yararlanabileceği teşvikleri içermektedir. Yasanın sağladığı teşvikler ise;

- Gümrük vergisi bağışıklığı
- Serbest döviz kullanımı ve transferi
- Kurumlar ve gelir vergisinden muafiyet

Yabancı yatırımları teşvik etmek ve dış ticareti teşvik etmek için kurulan serbest liman ve bölge, bir organize sanayi bölgesinden ve amberlama olanakları olan bir liman bölgesinden oluşmaktadır. Amaçlarını şöyle sıralayabiliriz.

- Yatırım ve üretimi artırmak.
- Yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak.
- Dış ticareti özendirip, canlandırarak.
- Transit ticareti yoğunlaştırmak.

(37) R.G. T,25.2.1977, S.11, s.37.

Döviz girdisi sağlamak.

İstihdamı artırmak.

KKTC'ni tanıtmak.

Serbest liman ve bölgesinde işyeri inşası için uygun arazi, uzun vade ile kiralanmaktadır. Kira süresi ilk sözleşmede 21 yıl olup, ikinci defa uzatılarak 63 yıla çıkarılabilmektedir. Arazi kira bedeli 1.0 ile 1.20 ABD doları m²/Yıl'dır (38).

iv- Sanayi Yatırımları Teşvik Yasası (45/85);

1985 yılında çıkarılan bu yasa ile, KKTC sınırları içerisinde, sanayi yatırımlarını özendirici ve bu yatırımları kolaylaştırıcı teşvik hükümleri getirilerek, imalat sarayinin ekonomiyeye katkısını artırma amacı güdülmüştür.

Başlıca teşvik unsurları şunlardır:

Kamu arazisi, binası veya sanayi tesisi kiralanması:

Bu yasadan yararlandırılacak yatırımlar için kira süresi, ilk kiralamada azami 30 yıl, daha sonra da en fazla üç kez olmak kaydıyla 10'ar yıllık devreler halinde yapılabilir.

Gümrük vergisi bağışıklığı:

Makine, tesisat ve teçhizat, yürürlükteki gümrük vergileri ile ilgili yasalara bakılmaksızın, gümrük vergisinden tamamen bağışık tutulur.

Yatırım indirimi:

Vergi yasalarında öngörülen amortisman ve yatırım indirimlerine ek olarak, sabit yatırım maliyeti üzerinden %50 oranında bir defaya mahsus olmak üzere yatırım indirimi uygulanır.

Faiz iadesi:

Makine, teçhizat ve tesisat yatırımları için borçlanılan miktarların faizlerinin 10 puanlık kısmı faiz iadesi fonundan karşılanması öngörülmektedir (39).

Kâr transferi:

Yabancı yatırımcıların elde ettiği kârının %70'ine kadar olan kısmını KKTC'ye giriş şekline göre (döviz veya TL.) dışarıya transfer edebilir (40).

v-Diğer mevzuatlarla getirilen teşvikler:

Yukarıda sayılan yasalar dışında vergi yasası, para ve kambiyo yasaları ile diğer yasalar ve tüzüklerle getirilen, sanayi yatırımlarını teşvik edici hükümler şunlardır.

Vergi yasası ile getirilen teşvikler:

Kurumlar vergisi %45'den %25'e indirilmiştir. Ayrıca ihracattan sağlanan gelirin %20'sinin vergi matrahı dışında tutulması olanağı sağlanmıştır.

Para ve Kambiyo yasası:

Yabancı yatırımcı, yatırımından kazandığı net kârının %100'lük kısmını istediği yere transfer edebilme imkanı sağlanmıştır. Yabancı yatırımcılar sermayelerini, aynı veya nakdi olarak getirebilirler.

(39) Aracı bankanın sanayiciye verdiği kredinin faiz oranı %67'dir. Bunun %10'luk kısmı faiz iadesi fonundan karşılanır. Sanayicinin ödediği faiz oranı %57 olur. Bu %57 içerisinde %54 oranı Merkez Bankası'nın sanayi kredilerinden aldığı faizdir ve %3 oranı da aracı bankanın aldığı komisyonluktur.

(40) İNAL, Kuzey Kıbrıs ..., s.17.

Sarayı yatırımları için ithal edilen, makina, teçhizat, ham-madde ve yardımcı maddelerin ödemeleri akreditifin açıldığı günkü kur değeri ile yapılabilecek. Buna karşılık ihracat karşılığı getirilen dövizler transferin gerçekleştiği günkü kur üzerinden işleme tabi tutulacaktır.

Gümrük yasası ve tarifelerde yapılan düzenlemeler:

İmalat sanayiinde kullanılan girdiler, büyük ölçüde gümrük muafiyetine tabi tutulmuş, diğer bir kısım girdilerde ise gümrük asgari düzeye indirilmiştir.

Ayrıca ihracata yönelik imalat için, ithal edilen girdilere ödenen gümrük vergisinin, ihracatın gerçekleşmesinden sonra geriye alınması olanağı vardır.

Dış ticaret düzenleme ve denetim yasası ile getirilen düzenleme:

İmalat sanayiinde kullanılan girdiler, imalat tamamıyla ihracata yönelikse, geçici ithalat olanağı getirilmiş olup, sarayıcı her türlü gümrük formalitesinden muaf tutulmuştur.

İ k i n c i B ö l ü m

KUZUY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ İMALAT SANAYİİNİN YAPISAL ANALİZİ

I- KKTC İMALAT SANAYİİNİN GENEL YAPISI

KKTC'de imalat sanayinin genel yapısını belirleyebilmek amacıyla, öncelikle tüm ekonomik faaliyetler içerisinde imalat sanayinin yerini ortaya koyan imalat sanayi katma değeri incelenmiştir.

Daha sonra, imalat sanayinin gelişimi amacıyla bu alana yönlendirilen sabit sermaye yatırımlarının miktarı ve imalat sanayinin mevcut tesis ve istihdam kapasitelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Son olarak sanayi ürün ihracatı belirlenme yoluna gidilmiştir.

1- KATMA DEĞER

KKTC imalat sanayinin yarattığı katma değer, 1977-1984 yılları arasında istikrarsız bir gelişme göstermesine rağmen, daha sonraki yıllarda, imalat sanayinin gelişmesine paralel olarak, yarattığı katma değer miktarında da düzenli bir artış meydana gelmiştir.

1977 yılında sabit fiyatlarla 317.2 milyon TL. olan imalat sanayi katma değeri, 1988 yılında 568 milyon TL.'na ulaşmıştır. Böylece 1977-1988 yılları arasında imalat sanayi katma değeri, yıllık ortalama %7 artış göstermiştir.

Katma değerdeki bu artışa rağmen GSYİH içerisindeki payında önemli bir gelişme gösterememiştir.

İmalat sanayi katma değeri, GSYİH'dan 1977 yılında %8.4 paya sahip iken, bu oran 1980 yılında %13.1'e yükselmiş ve 1984 yılında %7.3'e düşmüştür. İstikrarsız bir gelişme gösteren imalat sanayi katma değerinin 1988 yılındaki payı ise %9.5 olmuştur.

1978 yılında %14.9 büyüme hızı olan imalat sanayi yıldan yıla istikrarsız gelişme göstererek 1984 yılında %-13.9 büyüme hızına sahip olmuştur. Ancak bu yıldan sonra belirli bir istikrar göstererek 1988 yılında %10.9 büyüme hızına ulaşmıştır. 1988 yılında GSMH'nin büyüme hızı (%7) dikkate alındığında imalat sanayinin büyüme hızı, tüm ekonominin büyüme hızının üzerinde bir oranda gerçekleştiği görülmektedir.

KKTC sanayii sektörü içerisinde en büyük payı, imalat sanayi almıştır. 1977 yılında %86.9, 1988'de ise %81.1 paya sahip olmuştur (Tablo: 9).

İmalat sanayindeki bu gelişme, KKTC ihracatının artmasına neden olan bir faktördür. Bu yönden düşünüldüğünde imalat sanayinin, KKTC'nin sanayileşmesini ve gelişmesini belirleyen bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

İmalat sanayinin negatif gelişme gösterdiği yıllarda (1984 gibi), gerek GSMH'nin gerekse büyüme hızının düşük olması, imalat sanayinin ekonomi içerisinde büyük bir ağırlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Taklo: 9

KKTC İMALAT SANAYİİ KATMA DEĞERİNİN GSYİH'YA ORANI, İMALAT SANAYİNİN BÜYÜME HIZI VE
SANAYİİ SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ PAY
(1977-1988) (1977 sabit fiyatlarıyla Milyon TL.)

Yıllar	Katma Değer	GSYİH	Katma Değer GSYİH'a Oranı (%)	Büyüme Hızı %	Sanayi Sektörü İçerisindeki Payı %
1977	317.2	3.375.5	8.4	--	86.9
1978	364.6	3.991.8	9.1	14.9	85.5
1979	337.7	4.163.7	8.1	-7.4	82.5
1980	549.8	4.193.1	13.1	62.8	89.7
1981	349.2	3.895.1	9.1	-36.5	76.2
1982	405.7	4.315.8	9.4	16.2	85.3
1983	389.9	4.382.6	8.9	-3.9	81.6
1984	335.8	4.637.1	7.3	-13.9	77.2
1985	400.7	4.998.3	8.0	19.3	78.4
1986	464.5	5.232.3	8.9	15.9	77.4
1987	512.1	5.580.7	9.2	10.2	80.7
1988	568.0	5.999.1	9.5	10.9	81.8

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin ..., s.78; KKTC Devlet Planlama Örgütü
verilerinden hazırlanmıştır.

2- SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

KKTC imalat sanayii sabit sermaye yatırımları 1977 yılında 44.1 milyon TL. iken, istikrarlı olmamasına rağmen artış göstererek 1982 yılında 87.1 milyon TL.'na yükselmiştir. Özellikle 1984 yılından itibaren düzenli bir artış göstererek 1986 yılında 152.4 milyon TL.'na ulaşmıştır. Bu yıldan sonra daha az bir gelişme göstererek 1987 yılında 83.4 milyon TL., 1988 yılında da 95.2 milyon TL. olmuştur.

1977-1988 döneminde, imalat sanayine, toplam, sabit fiyatlarla, 1.039.0 milyon TL. yatırım yapılmıştır. Bu toplam yatırımların %25.7'si kamu, %74.3'ü de özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir.

1988 yılındaki imalat sanayii sabit sermaye yatırımlarının ise %79.4'ü (75.6 milyon TL.) özel sektör, %20.6'sı (19.6 milyon TL.) kamu sektörü tarafından yapılmıştır.

İmalat sanayine yapılan sabit sermaye yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımlarına oranı ise, 1977 yılında %8.4, 1982'de %11.6, 1988 yılında da %10.0 olarak gerçekleşmiştir. 1977-1988 döneminde, imalat sanayii sabit sermaye yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içerisindeki payı ortalama %11.5 olmuştur. (Tablo: 10).

1977-1988 döneminde imalat sanayii sabit sermaye yatırımlarının istikrarsız olmasına rağmen artış gösterdiği ve bu artışlarda özel sektör payının ağırlıkta olduğu görülmüştür. Dolayısıyla aynı dönemdeki imalat sanayii sabit sermaye yatırımları içerisinde kamu sektörünün payı azalırken, özel sektör payında artış sağlanmıştır.

Son yıllarda, özel sektör sabit sermaye yatırımları, konfeksiyon alanında yoğunlaşmaktadır. Özel sektör tarafından gerçekleştirilen 48 adet yatırımın, 32'si konfeksiyon alanına, geriye kalan yatırımlar ise çeşitli sanayi dallarına yapılmıştır. Konfeksiyon alanında yapılan bu yatırımlar, ihracata yönelik yatırımlardır (1).

(1) Özer ÇELİK, Sanayi Hakkında Rapor, Sanayi Dairesi Müdürlüğü, Lefkoşa, 1988.

Tablo: 10

KKTC İMALAT SANAYİİ SABİT SERMAYE YATIRIMLARI VE TOPLAM SABİT SERMAYE
YATIRIMLARI İÇİNDEKİ PAYI
(1977-1988) (Sabit fiyatlarla Milyon TL.)

	Kamu Sektörü	Özel Sektör	İmalat San. Top.Sab.Ser. Yatırımları	Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	Toplam Sabit Sermaye İçerisindeki Payı (%)
1977	6.2	37.9	44.1	524.6	8.4
1978	5.8	31.2	37.0	554.5	6.7
1979	4.9	55.1	60.0	483.6	12.4
1980	24.5	52.7	77.2	627.7	12.3
1981	21.6	42.3	63.9	732.0	8.7
1982	17.7	69.4	87.1	753.0	14.6
1983	26.8	117.7	144.5	737.7	19.6
1984	43.5	65.1	108.6	717.9	15.1
1985	20.3	65.3	85.6	841.0	10.2
1986	69.2	83.2	152.4	1,075.9	14.2
1987	7.1	76.3	83.4	1,100.7	7.6
1988	19.6	75.6	95.2	942.9	10.0
	267.2 (%25.7)	771.8(%74.3)	1,039.0	9,091.5	11.5

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin ..., s.79.; KKTC Devlet Planlama Örgütü Verilerinden hazırlanmıştır.

1988 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanan 31 yatırım projesinin, 13'ü konfeksiyon sanayidir. Projelerin tamamının sabit sermaye tutarı 41.6 milyar TL.'dir. Ayrıca projelerden 29'u sanayii teşvik kredilerinden de yararlanmıştırdır (2).

KKTC imalat sanayine yapılar sabit sermaye yatırımlarında yabancı sermayenin payı, istatistiki bilgilerin yetersiz olmasından dolayı belirlenememektedir. Buna rağmen, yurt dışında yerleşmiş olan Kıbrıslı Türklerin, imalat sanayii sabit sermaye yatırımlarının hızlanmasında önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. Yurt dışında yerleşen Kıbrıslı Türkler, yapmış oldukları tasarrufları, KKTC'nde yatırıma dönüştürmektedirler. Bu yatırımlarda özellikle konfeksiyon sanayii alanına gösterdikleri ilgi dikkati çekmektedir (3).

Ayrıca, yurt dışında yerleşen Kıbrıslı Türklerin, KKTC'ne yaptıkları sermaye transferleri ile yapılan yatırımlar (Wearwell, Unipac, Surzest v.b. şirketler) ülkenin sanayileşmesinde önemli etkiler yaratarak, sabit sermaye yatırımlarının artmasında etkilerinin olduğu söylenebilir.

3- TESİS VE İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

A- Tesis Sayısı ve Sektörel Dağılımı

1974 yılında yapılan barış hareketi ile Kıbrıs ikiye ayrılarak yeni bir dönem başlamıştır. Barış hareketi neticesinde oluşan KKTC sınırları içerisinde beş kişinin üzerinde istihdam potansiyeline sahip olan toplam 350 tesis KKTC'ne miras olarak kalmıştır. Bu tesislerden 130'u Kıbrıslı Türklere ait olup 220'si ise Rum'lar tarafından terk edilen tesislerdir. Bunlardan 50'si fabrika niteli-

(2) Mehmet ASENA, Sanayi Projeleri Hakkında Rapor, Sanayi Dairesi Müdürlüğü, Lefkoşa, 1989.

(3) Bu veriler KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi Mühendislerinden, sayın Ali MALEK ile 19.7.1989 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

ğindedir (4). Bu tesislerin büyük bir bölümü, Kamu İktisadi Teşekkülü (KİT) niteliğindeki kuruluşlar tarafından muhafaza edilerek, üretim faaliyetlerine başlatılmışlardır (5). Kalan kısmının ise özel sektör tarafından çalıştırılmasının faydalı olacağı düşüncesiyle, uzun vadeli, düşük kira bedeli ile özel teşekküllere kiralanmıştır (6).

KKTC'nde 1974 yılında, beş kişinin üzerinde istihdam yaratan toplam 230 tesis mevcut iken, 1987 yılında 512'ye, 1988 yılında da 556'ya yükselmiştir. 1974-1988 döneminde geçen 14 yıllık süre içerisinde toplam 326 tesis kurulmuştur.

KKTC'nin sahip olduğu toplam sanayi tesislerinden, %58'i (322 adet) Lefkoşa'da, %25'i (139 adet) Magosa'da bulunmaktadır. Sanayi tesislerinden diğerleri ise %8.5 yoğunluğa sahip bulunan Girne ve Güzelyurt bölgelerindedir (Tablo: 11).

KKTC sanayi tesislerinin %87'si (483 adet) özel sektör, %10'u (58 adet) kamu sektörü, %3'ü (15 adet) ise kooperatiflere aittir.

KKTC'nde en fazla sanayi tesisine sahip olan kesimin özel sektör olduğu görülmektedir (Tablo: 11).

(4) KKTC Kooperatif Görevlileri Sendikası, Birinci Sanayi Kongresi Bildirisi, Lefkoşa, 1983.

(5) Bu KİT'lerden, Kıbrıs Türk Kooperatif Merkez Bankası; yağ, süt, tütün ve harup tesislerini, Evkaf Finansman ve İnkişaf Kurumu; tuğla tesislerini, Cypfruvex Ltd; narenciye tesislerini bünyelerine almıştır. Ayrıca bu sektörlerin dışında faaliyet gösteren diğer tesislerin, korunması ve üretime geçirilmesi amacıyla Kıbrıs Türk Sanayi İşletmeleri Holding Ltd.Şti., kurulmuştur.

Bu kuruluşun sermayesinin %50'si KTFD İnkişaf Sarfına, kalan %50'sinde Türkiye'deki KİT'lere aittir (Makina Kimya Endüstrisi Kurumu, Sümerbank, Et ve Balık Kurumu, Petkim, Türkiye Ziraî Donatım Kurumu ve Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu gibi) Ancak daha sonra Türkiye'ye ait hisseler de KKTC'ne devredilmiştir.

(6) Özer ÇELİK, Sanayi Hakkında Rapor, Sanayi Dairesi Müdürlüğü, Lefkoşa, 1989.

Tablo: 11

KKTC SANAYİİ TEESİSLERİNİN BÖLGESEL VE
SEKTÖREL DAĞILIMI
(1988 Yılı)

	Tesis Sayısı (Adet)	Toplam İçindeki Payı (%)
I- BÖLGELER:		
Lefkoşa	322	58.0
Magosa	139	25.0
Girne	48	8.5
Güzelyurt	47	8.5
TOPLAM	556	100.0
II- SEKTÖRLER:		
Özel	483	87.0
Kamu	58	10.0
Kooperatifler	15	3.0
TOPLAM	556	100.0

Kaynak: KKTC Sanayii ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

KKTC sanayii kuruluşlarının büyüklükleri itibariyle dağılımı incelendiğinde, 1-4 personel kapasiteli kuruluşların toplam tesislerin %29'unu oluşturduğu görülmektedir. Diğer taraftan 20-29 personel kapasiteli tesisler toplam tesislerin %7'sini oluştururken, 100 kişi ve yukarısında kapasiteye sahip tesisler ise sadece %2'sini oluşturmaktadır (Tablo: 12).

Tablo: 12.

KKTC İMALAT SANAYİİ TESİSLERİNİN BÜYÜKLÜĞÜ

Çalışan Personel Açısından Büyüklük Grubu	Tesis Sayısı (Adet)	Toplam İçindeki Payı (%)
1-4	157	29
5-9	143	27
10-19	121	22
20-29	35	7
30-49	41	8
50-99	26	5
100-Yukarısı	13	2

Kaynak: KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

KKTC'nde imalat sanayinde faaliyette bulunan 556 tesisin, 157'si beş kişinin altında, 379'u da beş kişinin üstünde istihdam kapasiteli olurken, 20 tesisinde üretim faaliyetleri durdurulmuştur. Dolayısıyla 1982 yılında faal durumda olan tesis sayısı 536 adet olmaktadır.

Bu 536 tesisin yaklaşık %78'i 1-19 kişi istihdam kapasitesine sahip olmaktadır. Bu tesislerin hukuki yapılarının ise genellikle aile işletmeleri şeklinde küçük işletmeler olduğu söylenebilir.

KKTC küçük sanayii tesislerinin başta gıda olmak üzere, konfeksiyon, mobilya v.b. imalat sanayi alt sektörlerinde faaliyet gösterdikleri belirlenmiştir. Özellikle 1980'li yıllarda kurulan tesislerin büyük bir kısmı konfeksiyon sanayii alanlarında gerçekleştirilmiştir. Mobilya imalatında genellikle iç piyasaya yönelik üretim yapılırken, gıda ve konfeksiyon sanayilerinde ihracata yönelik üretim yapılmaktadır. Diğer taraftan gıda sanayinde faaliyet göster-

ren, narenciye ürünleri işleme tesislerinin, KKTC imalat sanayinde faaliyette bulunan büyük boyutlu tesisler arasında yer aldığı söylenebilir (7).

B- İstihdam Sayısı ve Sektörel Dağılımı

KKTC imalat sanayii sektöründe 1977-1988 dönemi istihdam miktarında sürekli artış görülmektedir. 1977 yılında 5420 kişinin istihdam edildiği imalat sanayinde, bu miktar 1983'de 6587, 1988'de ise 9156 olmuştur. Aynı dönem içerisinde istihdam miktarının yıllık ortalama artış hızı yaklaşık %4.9 olmaktadır (8).

İmalat sanayii 1988 yılında 9156 kişiye istihdam imkanı sağlayarak, KKTC toplam istihdamının %13.5'ini oluşturmaktadır.

İmalat sanayinde toplam istihdamın yaklaşık %57'si 30 ve yukarı sayıda istihdam imkanı olan tesislerden sağlanmaktadır. 1-9 kişi arasında istihdamı olan küçük imalat işletmeleri ise, tüm imalat sanayii istihdamının sadece %16'sını gerçekleştirmektedir (Tablo: 13).

KKTC imalat sanayinde istihdamın alt sektörler itibariyle incelendiğinde, en fazla istihdam yaratan alt sektörün dokuma, giyim eşyası ve deri mamulleri sanayii olduğu görülmektedir. Bu sanayi sektörlerinde, toplam 2963 kişi istihdam edilmekte ve imalat sanayii istihdamındaki payı %32.3 olmaktadır.

Gıda, içki ve tütün sanayi sektörleri ise, toplam 2782 kişinin istihdam edilmesini sağlayarak, tüm imalat sanayii istihdamının %30.4'ünü oluşturup, ikinci sırayı almaktadır (Tablo: 14).

Diğer taraftan en az istihdam miktarına sahip ana metal sanayi sektörü, toplam imalat sanayi istihdamının %0,4'üne sahiptir.

(7) Bu veriler, KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi uzmanlarından Sayın Metin ATAMTÜRK ile 19.7.1989 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

(8) İNAL, Kuzey Kıbrıs ..., s.65.

Tablo: 13

KKTC'NDE TESİS BÜYÜKLÜKLERİ İTİBARIYLA
İSTİHDAMIN DAĞILIMI (1988)

Çalıştırılan Personel Açısından Büyüklük Grubu	Tesis Sayısı	Toplam Çalışan	Oranı %
1-4	157	462	5
5-9	143	954	11
10-19	121	1569	17
20-29	35	874	10
30-49	41	1576	17
50-99	26	1874	20
100-Üstü	13	1847	20
TOPLAM	536	9156	100

Kaynak: KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Dairesi verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KKTC imalat sanayinde istihdam edilen toplam emek faktörünün, %62.7'si gıda, içki, tütün, dokuma, giyim eşyası ve deri mamülleri sanayii sektörlerinde istihdam edilmektedir. İstihdamın bu sektörlerde yoğunlaşmasının nedenleri aşağıda belirtilmektedir.

-Bu sanayi sektörlerinde tesis sayısının fazla ve mevcut tesislerin istihdam potansiyellerinin büyük olması.

-Bu sektörlerde genellikle emek-yoğun teknoloji kullanılması ve bu nedenle vasıfsız işgücüne daha fazla gereksinim duyulması.

Tablo: 14

KKTC İMALAT SANAYİNDE İSTİHDAMIN
ALT SEKTÖRLERE DAĞILIMI

Grup	Alt Sektörler	İstihdam Sayısı	Toplām İstihdam Oranı %
1	Gıda, içki ve tütün	2782	30.4
2	Dokuma, giyim eşyası ve deri mamulleri	2963	32.3
3	Orman ürünleri ve mobilya	579	6.3
4	Kağıt, kağıt ürün. ve basım san.	593	6.5
5	Kimya, petrol, kauçuk ve plastik mamulleri	252	2.8
6	Taş ve toprağa dayalı sanayii	737	8.0
7	Ana metal sanayii	30	0.4
8	Metal eşya, makine ve teçhiz., elektrikli makina montaj ve imali	669	7.3
9	Diğer sanayiler	551	6.0
	TOPLAM	9156	100%

Kaynak: KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KKTC imalat sanayinde, istihdamın alt sektörler itibariyle dağılımından da görüldüğü gibi, KKTC imalat sanayinde istihdam edilen emek faktörünün yoğunlaştığı üretim alanlarında genellikle vasıfsız, düz işçiler çoğunluğu oluşturmaktadır.

Bu sektörlerin özelliği gereği, bu alanlarda istihdam edilen vasıfsız işçiler, kısa bir zaman içerisinde, faaliyet alanlarında uzmanlaşabilmektedirler. Söz konusu sektörlerde görülen kalifiye işçi açığı ise, genellikle Türkiye'den resmi ya da gayri resmi yollardan sağlanmaktadır (9).

KKTC'nin çeşitli imalat sanayii alt sektörlerinde kalifiye işçi açığı bulunmaktadır. Bu açığın kapatılabilmesi için, Türkiye ile KKTC yetkililerinin temas ve çalışmaları devam etmektedir. Bu görüşmeler çerçevesinde, KKTC'nin ihtiyacı olan kalifiye işgücü Türkiye'den sağlanacak, buna karşılık KKTC'nde bulunan lise ve yüksek okul mezunu işsizler de Türkiye'de istihdam edilebilecektir (10).

4- BANKA PLASMANLARI

KKTC imalat sanayii banka plasmanlarından yeterli miktarda pay alamamaktadır. Banka plasmanlarında en büyük miktarlar tarım ve ticaret sektörüne ayrılmıştır. İmalat sanayii sektörü banka plasmanları, 1977 yılında cari fiyatlarla 42.5 milyon TL.'dan, 1981'de 120.8 milyon TL.'na, 1986'da 1.971.1 milyon ve 1988'de ise 3.267.8 milyon TL.'na ulaşmıştır.

İmalat sanayinin aldığı banka plasmanları miktarında 1977-1988 dönemi içerisinde cari fiyatlarla sürekli artışların görülmesine rağmen, ülkenin içerisinde bulunduğu yüksek enflasyon nedeniyle, reel bir artışın olmadığı söylenebilir.

-
- (9) Türkiye'den KKTC'ne turist statüsü ile giriş yapan ve çalışma amaçlı T.C. uyruklulardan oluşmaktadır. Bunlardan KKTC mevzuatlarına uygun olarak ilgili makamlardan çalışma izni alanlar, resmi yoldan sağlanan kalifiye işçileri oluşturmaktadır. Çalışma izni almadan kaçak çalışanlar ise gayri resmi yoldan sağlanan kalifiye işçileri oluşturmaktadır.
- (10) Bu veriler, KKTC Gençlik Spor ve Çalışma Bakanlığı, Çalışma Dairesi Müdürü Sayın Cuma Ali Yaşar ile 23.5.1989 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

Toplam banka plasmanlarından, imalat sanayinin aldığı pay ise, 1977'de %4.1 iken, 1981'de %2.7'ye düşmüştür. 1986'da %6.4'e yükselen payın sürekli azalarak 1988'de %4.0 olduğu görülmektedir (Tablo: 15).

1977-1988 döneminde toplam banka plasmanlarından, imalat sanayine kayırılan payın sabit kaldığı ve yaklaşık olarak %4 olduğu görülmektedir.

KKTC Merkez Bankası'nın sanayicilere verdiği kredi, yatırım kredileri olmayıp, işletme kredileri niteliğinde olmaktadır. Bu kredileri, genellikle hammadde v.b. alımlarının finansmanında kullanılan sanayici, %57 faiz ödemektedir.

KKTC'nde bir taraftan imalat sanayine plasman sağlayacak olan mali kuruluşlar ve sermaye piyasasının olmaması, diğer taraftan ticari bankaların fonlarını tarım ve ticaret sektörlerine aktarması nedeniyle, imalat sanayine yönelik banka plasmanlarının olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

Tablo: 15

KKTC İMALAT SANAYİİ BANKA PLASMANLARI
(1977-1988) (Cari fiyatlarla, Milyon TL.)

	1977	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Miktar	42.5	120.8	149.6	324.2	463.2	734.0	1,971.1	2,601.1	3,257.8
Toplam Plas. İçerisinde- ki Payı (%)	4.1	2.7	2.0	2.6	3.5	4.0	6.4	5.1	4.0

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin, ..., s.80 verilerinden hazırlanmıştır.

5- ÜRETİM

KKTC'nde tüketimdeki artışlar nedeniyle, iç piyasada büyüme olmaktadır. Diğer taraftan ulaşımda sağlanan olumlu gelişmeler sonucu, sanayii mamullerinin ihracatında artışlar meydana gelmektedir. Gerek iç talepteki artışlar, gerekse dış taleplerdeki olumlu gelişmeler, KKTC imalat sanayii üretiminde olumlu etkiler yaparak, bu gelişmelere paralel bir üretim artışına neden olmaktadır.

1983-1988 döneminde, yıllık ortalama %15 artarak, 1983 yılında sabit fiyatlarla 801.8 milyon TL.'nden, 1988'de 1.529.2 milyar TL.'ne ulaşmıştır. Aynı dönem içerisinde imalat sanayinin gayri safi üretim içerisindeki payı ise, 1983'de %12'den, 1988'de %17.5'e yükselmiştir (Tablo: 16).

İmalat sanayii üretiminde görülen istikrarlı bir gelişmenin, bu sanayilerin ürettiği mamullerin ihracatında da görüldüğü dikkate alındığında, ihracat imkânlarının iyileştirilmesi imalat sanayii üretimini olumlu yönde etkileyerek, istikrarlı bir üretim artışına neden olmaktadır.

Son yıllarda imalat sanayii sektörüne yapılan yatırımlar genellikle ihracata yönelik yatırımlardır. Böylece imalat sanayindeki istikrarlı gelişmenin devamı sağlanmaktadır.

Tablo: 16

KKTC İMALAT SANAYİİ ÜRETİMİ VE TOPLAM
GAYRİ SAFİ ÜRETİM (GSÜ) İÇERİSİNDEKİ PAYI
(1983-1988) (Sabit fiyatlarla, Milyon TL.)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
İmalat Sanayii Üretimi	801.8	690.5	1,107.5	1,300.3	1,397.5	1,529.2
Top.GSÜ içerisindeki payı (%)	12.0	9.8	15.0	16.9	17.2	17.5

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin ..., s.80. verilerinden hazırlanmıştır.

KKTC imalat sanayilerinin bir bölümü geleneksel tarım ürünlerini hammadde olarak kullanırken (narenciye ve süt mamülleri v.b.) diğerleri ise yurt dışından sağladıkları hammadde veya yarı mamul ile üretimlerini sürdürmektedirler.

Montaj veya fason olarak yapılan üretimin yurt içi tüketimden artan kısmı ihraç edilmektedir (tekstil ve meşrubat ürünleri v.b.).

6- İHRACAT

Henüz bir devlet olarak tanınmayan KKTC'nin yaklaşık 60 ülke ile ticari ilişkileri bulunmaktadır (11). KKTC imalat sanayii, iç piyasaya yönelik üretimin yanında, ihracata yönelik üretimde yapmaktadır. Barış hareketinden sonra toplam ihracat içerisinde küçük bir paya sahip olan imalat sanayii mamülleri ihracatının, çeşitli teşvik ve önlemlerle özendirilerek zaman içerisinde hızlı bir gelişme göstermesi sağlanmıştır. Aynı zamanda, yurt içi üretimin çeşitli tedbirlerle ithal malları rekabetinden korunması sonucu üretim artışları sağlanmıştır. İmalat sanayindeki üretim artışları, ulaşım ve taşımacılıktaki gelişmeler ile ihracat teşvikleri gibi etkenlerin de katkısıyla KKTC'nin ihracatında sürekli bir artış sağlanmıştır.

KKTC menşeli mallara, Türkiye tarafından gümrük muafiyeti uygulanması sonucu, pazar sorunu önemli oranda hafiflemiştir. Ancak bu geçici bir çözüm olduğundan, asıl pazarın AT ve Orta Doğu ülkeleri olması için çeşitli girişimler sonucu ticari ilişkiler başlamıştır (12).

1977 yılında 2.31 milyon ABD doları olan sanayii mamul ihracat tutarı, 1980 yılında 7.15 milyon ABD dolarına yükselmiştir.

(11) AKER, Kuzey Kıbrıs ..., s.51-52.

(12) KKTC, Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Lefkoşa, 1986.

Aynı dönemde imalat sanayii ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki payı %13'den %19'a yükselmiştir. 1981 yılında 6.9 milyon ABD doları olan sanayii ürünleri ihracatı, 1984'de 12.2 milyon ABD dolarına, 1988 yılında ise 22.5 milyon ABD dolarına yükselmiştir (13). 1983 yılından itibaren sanayii ürünleri ihracatında hızlı bir artış kaydedilmiştir. 1981 yılında toplam ihracat içerisinde, sanayi ürünleri ihracatının payı %18.7 iken, bu oran 1983'de %22.4'e, 1987'de %42.6'ya ve 1988'de ise %43.1'e yükselmiştir (Tablo: 17).

Tablo: 17

KKTC İMALAT SANAYİİ ÜRÜNLERİ İHRACATI
(1981-1988) (Milyon ABD Doları)

	Toplam	İmalat San.Ürünleri İhracatı	Top. İhracat İçerisindeki Payı (%)
1981	36.9	6.9	18.7
1982	39.5	7.5	19.0
1983	40.7	9.1	22.4
1984	38.8	12.2	31.4
1985	46.3	10.3	22.2
1986	52.0	14.7	28.3
1987	55.1	23.5	42.6
1988	52.4	22.5	43.1

Kaynak: KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ticaret Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

(13) KKTC, Sanayi Odası Raporu, Lefkoşa, 1 Haziran 1989.

KKTC'nde 1988 yılında gerçekleştirilen 52.4 milyon ABD doları tutarındaki ihracatın, yaklaşık %43.1'i (22.5 milyon ABD doları) imalat sanayii mamullerinden oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle aynı yıl KKTC toplam ihracatında imalat sanayii mamullerinin payı %43.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar yaklaşık 29.815.9 milyon TL. olmaktadır.

1988 yılında gerçekleşen 22.5 milyon ABD doları tutarındaki imalat sanayii ürünleri ihracatının, 3.9 milyon ABD dolarlık kısmı işlenmiş tarım ürünlerinden, 18.7 milyon ABD dolarlık kısmı ise diğer sanayi ürünlerinden oluşmaktadır (14). Böylece 1988 yılı toplam sanayii ürünleri ihracatı içinde işlenmiş tarım ürünlerinin payı %17.2 olurken, diğer sanayii ürünlerinin payı ise, %82.2 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla KKTC sanayii ürünleri ihracatında, diğer sanayii ürünlerinin tarımsal ürünlere göre mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir.

KKTC'nde ucuz iş gücü, gümrük muafiyetli hammadde ve ara mamul ithalatı imkanları gibi teşviklerden de yararlanılarak üretilip, ihraç edilen diğer sanayii mamulleri, maliyetler açısından yurt dışında rekabet gücüne sahip olmaktadır. Hammadde ya da yarı mamul madde olarak yurt dışından getirilip, işlendikten sonra tekrar ihraç edilen diğer sanayii mamullerinden bazıları şunlardır: Konfeksiyon, PVC bant, kağıt, plastik mamulleri, fermuar v.b.

Özellikle tekstil alanında, Avrupa'ya göre düşük olan ücretlerin maliyetleri de etkilemesi yanında, AT ülkelerinin KKTC'ne kota uygulamaması da AT pazarlarına serbestçe girişi ağırlaştırır (15).

(14) KKTC Merkez Bankası ..., s.23;den Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

(15) Vedat ÇELİK, "Tekstilde İhracat Patlaması", KIBRIS GAZETESİ, 15 Temmuz 1989, s.14.

A- Türkiye'ye Yapılan İhracat

1974 barış hareketından sonra Türkiye'nin KKTC menşeli çeşitli sanayii mamullerine gümrük muafiyeti uygulaması, bu mamullerin Türkiye'ye serbestçe girmesini sağlamıştır. Bunun yanında diğer ekonomik ve politik koşulların da etkisiyle KKTC sanayii ürünleri ihracatının %50'den fazlası 1974-1988 yılları arasında Türkiye pazarına yönelmiştir.

Bu dönemde bazı malların Türkiye'de üretilmemesi, üretilen malların yüksek maliyetli oluşu KKTC'nde üretilen malları cazip hale getirerek, Türkiye pazarına girmesinde etkili olmuştur.

1985 yılından itibaren KKTC sanayii mamulleri ihracatında Türkiye'nin payında sürekli bir azalma görülmektedir. Bu azalmanın nedeni, Türkiye'de imalat sanayinin gelişerek benzer malları daha ucuz maliyetlerle üretmesi ve KKTC'nin ihtiyacı olan döviz rezervlerini artırmak için diğer ülkelere yönelik ihracat politikasından kaynaklanmaktadır.

Bu politika gereğince KKTC, ithalatında Türkiye'nin payı, ihracatında ise diğer ülkelerin payını yoğunlaştıracaktır (16). Dolayısıyla Türkiye'ye yapılan ihracat yıllar itibariyle incelendiğinde bu politikaların sonucu görülmektedir.

1980 yılında KKTC sanayi ürün ihracatından %69 pay alırken, bu yıldan sonra sürekli bir azalma başlamış ve 1986'da %35.2'ye, 1987 yılında %18.2'ye düşmüştür. 1988 yılında ise bu payın %16.1 oranına indiği görülmüştür. Aynı zamanda, KKTC'nin Türkiye'ye yaptığı toplam ihracatı da yıldan yıla azalarak, 1982'de %12 oranında iken, 1988 yılında %6.7'ye düştüğü görülmüştür.

1988 yılında gerçekleştirilen 29.815.923 bin TL.'lık toplam sanayii ürün ihracatında, Türkiye'nin payı %16.1 olup, 4.812.8 bin TL.'dir (Tablo: 18).

(16) Kıbrıs Türk Federe Devleti - Türkiye Cumhuriyeti Karma Ekonomi Komisyonu Yedinci Dönem Protokolü, 22 Ekim 1983.

Tablo: 18.

KKTC SANAYİİ MAMULLERİ İHRACATINDA TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERİN PAYI
(1988 Yılı) (000 - TL.)

Sanayi Mamul Adı	Toplam Miktar	Türkiye'ye Yapılan Miktar	Diğer Ülkelere Yapılan Miktar
Hellim	791.300	8.630	782.670
Peynirve Çökelek	163.575	39.272	124.303
Çikolata	58.784	58.784	---
Konsantre	2.089.621	720	2.088.901
Çay	85.430	85.430	---
Meşrubat	1.409.726	1.409.726	---
Motorin ve Makine Yağı	133.895	37.061	96.834
Selotey, PVC bant	344.831	344.831	----
Teflon Mutfak Eşyası	147.754	147.754	---
Örme Çuval	114.500	114.500	---
Fermuar	188.912	188.912	---
Plastik Mamulleri	231.702	231.702	---
Muhtelif Konfeksiyon Mam.	22.753.404	1.198.819	21.554.585
Diğer Sanayi Ürünleri	1.302.489	946.618	355.871
TOPLAM	29.815.923	4.812.759	25.002.164

Kaynak: KKTC Sanayii ve Ticaret Bakanlığı, Ticaret Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

KKTC'nin ihracatına konu olan bazı sanayii ürünleri yalnızca Türkiye pazarına girme imkanına sahip olmaktadır. 1988 yılında çikolata, PVC bant, çay, teflonlu mutfak eşyası, örme çuval, plastik mamulleri ve meşrubat gibi mamullerin diğer ülkelere ihracatı gerçekleştirilememiştir. KKTC'nin Türkiye'ye ihraç ettiği mamullerden meşrubat, en büyük ihracat miktarını oluşturmaktadır (Tablo: 18).

B- Diğer Ülkelere Yapılan İhracat

KKTC'nden sanayii mamulleri ihracatı yapılan diğer ülkeler arasında AT ve Orta Doğu ülkeleri ile U.S.A. bulunmaktadır. Bu ülkeler, KKTC'ni resmen devlet olarak tanımamalarına rağmen, ticari ilişkilerde sürekli bir gelişme görülmektedir. Özellikle AT ülkelerine yapılan sanayii mamul ihracatı yıldan yıla sürekli artış göstermektedir.

KKTC'nin 1988 yılında 29.815.923 bin TL. olan toplam sanayii mamulleri ihracatının, 25.003.164 bin TL.'lik kısmı Türkiye dışında kalan ülkelere yapılmaktadır. Bu ülkelerin KKTC toplam sanayii ürünleri ihracatının oransal olarak %83.9'unu oluşturduğu görülmektedir. (Tablo: 18).

KKTC'nin 1980-1988 yılları arasındaki sanayii mamulleri ihracatı incelendiğinde, bu ülkelerin payı sürekli olarak artış göstermiştir. Bu gelişme bir taraftan KKTC'nin ihracatı yönlendirme politikasından kaynaklanırken, diğer taraftan da yurt dışında bulunan Kıbrıslı Türk işadamlarının, KKTC'ndeki ucuz işgücü ve teşviklerinden yararlanarak ürettikleri, düşük maliyetli ürünlerin, yurt dışında rekabet şansına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

KKTC'nin Türkiye dışındaki ülkelere yaptığı sanayii mamulü ihracatı, bir kaç kalem üründen oluşmakta ve bunların içerisinde konfeksiyon ürünleri %86.2 ile en büyük paya sahip olmaktadır (Tablo: 18).

Sanayii mamulleri ihracatı, yıllar itibarıyla diğer ülkeler bazında incelendiğinde, sürekli artış AT ülkelerinde görülmektedir. Özellikle Birleşik Krallık (İngiltere), Hollanda ve Almanya, KKTC ihraç ürünleri için önerli bir pazar olmaktadır.

Tablo: 19

KKTC İMALAT SANAYİİ İHRACATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI
(Milyon TL.)

YILLAR	TOPLAM SAN. ÜRÜN İHRAC.	AT		ORTADOĞU		U.S.A.		DİĞERLERİ	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
1982	1.123.2	334.5	29.8	31.8	2.8	---	---	---	---
1983	2.039.8	612.7	30.0	191.4	9.4	---	---	4.7	0.2
1984	4.392.8	1454.7	33.1	493.8	11.2	---	---	4.1	0.1
1985	4.470.1	1577.0	35.3	389.3	8.7	---	---	203.5	4.6
1986	9.241.3	3897.6	42.2	465.4	5.0	1.534.0	16.6	90.1	1.0
1987	17.843.1	12268.3	71.6	520.8	2.9	831.9	5.7	194.2	1.0
1988	29.815.9	23910.4	80.0	496.7	1.7	588.7	2.0	83.9	0.3

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin ..., s.68.; verilerinden hazırlanmıştır.

Orta Doğu ülkelerine yapılan ihracatta ise reel olarak bir azalma görülmektedir. bu ülkelere yapılan sanayii ürünleri ihracatı 1984 yılında toplam sanayii ürünleri ihracatının %11.2'sini oluştururken, bu oran sürekli bir azalma göstererek, 1988 yılında %1.7'ye düşmüştür (Tablo: 19).

1986 yılından itibaren U.S.A.'ya da sanayii marul ihracatı yapılmaktadır. Ancak yıllar itibariyle Amerika pazarına yapılan ihracatta sürekli bir azalma görülmektedir. 1988 yılında toplam ihracat içerisindeki payı %2 oranında gerçekleşmiştir.

1988 yılı toplam sanayii ürünleri ihracatının, %80'i AT ülkelerine yapılmıştır. Bu ülkeler KKTC için önemli bir pazar olma özelliğini korumaktadır.

II- KKTC İMALAT SANAYİNİN SEKTÖREL YAPISI

KKTC imalat sanayiini, tüketim, ara ve yatırım malları üreten sanayiler olmak üzere üç alt sektöre ayırıp, bu sektörleri de kendi alt sektörlerine ayırarak, imalat sanayinin sektörler itibariyle analizi yapılacaktır.

1- TÜKETİM MALLARINI ÜRETEN SANAYİLER

Tüketim malları üreten sanayiler arasında, gıda, serinletici ve alkollü içkiler, sigara ve tütün, tekstil, ayakkabı ve giyim gibi alt sektörler incelenmektedir.

Bu alt sektörlerde toplam 245 tesis mevcut olup, bu tesislerde 5604 kişi istihdam edilmektedir (Tablo: 20).

A- Gıda Sanayii

KKTC gıda sanayii, et, süt, meyve ve sebze, bitkisel yağlar, şekerli ve kakaolu mamuller ve yem sanayii gibi alt üretim kollarından oluşmaktadır.

KKTC gıda sanayinde, 1988 yılında toplam 2316 kişi istihdam edilmektedir. Bu miktar ile gıda sanayii, tüketim malları üreten sa-

neyilerin toplam istihdamının %41.3'ünü oluşturmaktadır. Gıda sanayii, istihdam yaratması bakımından, tüketim malları üreten alt sektörler içerisinde, konfeksiyon sanayiinden sonra ikinci sırada yer almaktadır.

KKTC gıda sanayiinde toplam 117 tesis mevcuttur. Bu tesislerden 113'ü üretim faaliyetlerini sürdürürken, 4'ü üretim faaliyetlerini durdurmuştur. Toplam 117 tesisden 83'ü özel kesim, 18'i kamu kesimi, 6'sı da kooperatiflerin bünyesinde bulunmaktadır (Tablo: 20).

Gıda sanayiinde faaliyette bulunan 177 tesisden 70'i 5 kişiden fazla, 43'ü ise 5 kişiden az istihdam potansiyeli olan büyüklüktedir (Tablo: 20). Tesis sayısı itibariyle gıda sanayii, tüketim malları üreten toplam tesislerin %47.4'sini oluşturmaktadır. Dolayısıyla tüketim malları üreten sanayii alt sektörleri içerisinde en çok tesisi bünyesinde toplayan sektör durumundadır.

Tüketim malları üreten sanayii alt sektörleri içerisinde, gıda sanayii büyük bir öneme sahip olmaktadır. Gıda sanayi sektörü istihdam yönünden, toplam imalat sanayiinin %25.3'ünü, tesis sayısı bakımından ise, %21'ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla gıda sanayii, istihdam ve tesis sayısı itibariyle gerek imalat sanayii sektöründe gerekse tüketim malları üreten sanayilerin oluşturduğu alt sektörler içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

KKTC gıda sanayii mamulleri ihracatı, 1988 yılında toplam 3.188.710 bin TL. olarak gerçekleşmiştir. Bu ihracatın 192.836 bin TL.'lik kısmı Türkiye'ye, 2.995.874 bin TL.'lik kısmı ise diğer ülkelere yapılmıştır. Gıda sanayii mamulleri ihracatının yaklaşık %94'ünün diğer ülkelere yapıldığı ve Türkiye'nin payının düşük oranda gerçekleştiği görülmektedir. Gıda sanayii ihracatına konu olan maddeler ise; hellim peyniri, peynir ve çökelek, çikolata, konsantre ve çay gibi mamullerdir (Tablo: 21).

Gıda mamullere ihracatı, toplam tüketim mamulleri ihracatının %11.6'sını oluşturmaktadır. Gıda mamulleri ihracatı, döviz karşılığı, üçüncü ülkelere yapılmıştır. TL. karşılığı olarak Türkiye'de yapılan oran çok küçük miktardadır.

Tablo: 20

KKTC 'NDE TÜKETİM MALLARI ÜRETEN SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNİN
İSTİHDAMI VE TESİS SAYISI
(1988 Yılı)

ALT SEKTÖRLERİ	Toplam İstihdam (Kişi)	Toplam Tesis Sayısı (Adet)	Tesislerin Kesimsel Dağılımı			Tesislerin Büyüklüğü	
			Özel	Kamu (KİT)	Kooperatif	5 Kişiden Az İstih. Potans.	5 Kişiden Fazla İstih. Potans.
1-Gıda	2316	117	93	18	6	43	70
2-Serinletici ve Alkollü İçki	354	10	9	1	--	1	8
3- Sigara ve Tütün	112	4	--	1	3	--	4
4-Tekstil	329	15	13	2	--	4	10
5- Ayakkabı ve Giyim	2493	99	95	3	1	13	86
TOPLAM	5604	245	210	25	30	61	178

Kaynak: KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

Tablo: 21

KKTC TÜKETİM MALLARI İHRACATI VE
ÜLKELERE DAĞILIMI
(1988 Yılı, 000-TL.)

Alt Sektörler	Tüketim Malları İhracat Toplamı	Türkiye'ye Yapılan İhracat (Değeri)	Diğer Ülkelere Yapılan İhracat (Değeri)
Gıda	3.182.710	1.924.836	2.995.874
Serinletici ve Alkollü İçki	1.409.726	1.409.726	----
Sigara ve Tütün	----	----	----
Tekstil	----	----	----
Ayakkabı-Giyim	20.753.404	1.198.819	21.554.585
TOPLAM	27.351.840	2.801.381	24.550.455

Kaynak: KKTC Sanayii ve Ticaret Bakanlığı, Ticaret Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

KKTC gıda sanayii grubunu oluşturan alt sektörler şunlardır:

-Et mamulleri sanayii; Halen yatırımı tamamlanmak üzere olan et kombinasyonunun devreye girmesi ile ülkede et endüstrisinde önemli gelişmeler sağlanabilecektir. Kombinada, et üretimi yapmak yanında, et-kemik, kemik yem sanayiinde kullanılacak olan kan unu, sabun sanayiinde kullanılacak olan rendering yağları ve kimya sanayiinde kullanılabilecek safra, guddeler gibi ürünler elde edilerek, ülkede et mamulleri sanayinin gelişmesine katkıda olacaktır (17).

(17) KKTC Sanayii Özel İhtisas ..., s.13.

-Süt mamulleri sanayiinde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Ülkede mevcut süt işleme tesisleri yeterli sayıda ve kapasitededir. Gıda sanayii mamulleri dış satımında önemli bir yeri vardır.

-Un mamulleri sanayiinde en önemli gelişme ekmeç sanayiinde olmuştur. Eski fırınların yerine modern ekmeç üretim tesisleri kurulmaya devam edilmektedir. Un v.b. mamuller de iç talep için yapılmaktadır.

-Meyve ve sebze işleme sanayilerinde, özellikle narenciye paketleme tesislerinde ve standart dışı narenciyenin işlenerek meyve suyu ve hayvan yemi olarak kullanılan posa yapımı amacıyla özel sektör tarafından yeni tesisler kurulmuştur. Bu alanda faaliyette bulunan kamu bünyesindeki tesislerde ise, yenileme ve genişleme yatırımları yapılmıştır (18).

KKTC'nin en büyük üretim potansiyeline sahip olduğu ürünün, narenciye ürünleri olduğu bilinmektedir. Ülke ekonomisinde büyük bir öneme sahip olan narenciye ürünleri, 1980'li yıllara kadar, tarım ürünü olarak ihraç edilmekte ve standart ölçüde olmayan meyvelerden ise yararlanılamıyordu. Ancak 1980'li yıllarda, özel sektöründe bu alanda faaliyete geçmesi ile çeşitli yatırımlar yapılarak narenciye ürünü en iyi şekilde değerlendirilmeye başlanmıştır. Özellikle standartlara uymayan meyveler, kurulan meyve suyu tesislerinde, meyve suyu konsantresi olarak değerlendirilirken, posasından da hayvan yemi yapılmaya başlanmıştır.

Son yıllarda narenciye, tarım ürünü olarak ihraç edilmesinin yanında, sanayi ürünleri ihracatının içerisinde de yer almaktadır.

Bitkisel yağlar sanayiinde de yeni yatırımlar yapılarak modern tesisler oluşmaktadır. İç talebe yönelik üretim yapılmaktadır.

Çay sanayiinde ise, ülkede çay bitkisi olmaması nedeniyle çay üretimi, paketleme ve harmanlama faaliyetleri olarak yapılmaktadır. Bu alanda iki tesis faaliyete geçmiş olup, belirli patentler altında üretimini sürdürmektedir.

(18) İNAL, Kuzey Kıbrıs ..., s.67.

Şeker ve kakaolu mamuller sanayiinde en önemli gelişme çikolata sanayiinde olup Türkiye'ye yönelik dış satımı vardır.

Yem sanayiinde ise, mevcut tesislerde teknolojik yenilere ve kapasite artırımı yapılırken, yeni yatırımlarda yapılarak iç talebi karşılayacak düzeye getirilmiştir. Genellikle iç piyasaya yönelik üretim yapılmaktadır (19).

KKTC'inde gıda sanayii mamullerinin üretiminde kullanılan hammaddeler genellikle yerli hammaddelerdir. Ancak un ve mamullerinin üretiminde kullanılan buğday Türkiye'den ithal edilmektedir. Gıda sanayiinin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör, KKTC'ine ithal edilen gıda sanayii mamullerinin KKTC'inde üretilen gıda sanayii mamullerine rakip olmasından kaynaklanmaktadır. Rekabete dayanamayan bisküvi ve makarna üreten bazı tesislerin, üretim faaliyetlerini durdurmak zorunda kaldıkları görülmektedir.

B- Serinletici ve Alkollü İçkiler Sanayii

KKTC'inde, meşrubat, alkollü içki üretimi ve şişeleme faaliyetleri yapılmaktadır.

1988 yılı itibariyle meşrubat ve alkollü içki sanayiinde 10 tesis mevcut olup, bu tesislerden, 9'u üretim faaliyetini sürdürürken, bir tanesi faaliyete geçmemiştir. Bu tesislerden 9 tanesi özel, bir tanesi de kamu kesimi bünyesinde bulunmaktadır. Toplam 10 tesisin bir tanesi 5 kişinin altında istihdam potansiyeline sahip, 9 tesis de 5 kişinin üzerinde istihdam potansiyeli yaratan büyüklüktedir.

Serinletici ve alkollü içkiler sanayiinde 1988 yılı itibariyle toplam 354 kişi istihdam edilmektedir. Bu sektör, tüketim malları üreten sanayi sektörünün toplam istihdamının %6.3'ünü, toplam tesislerinin ise %4'ünü oluşturmaktadır (Tablo: 20).

(19) KKTC Sanayi Özel İhtisas ..., s.13.

Serinletici ve alkollü içkiler sanayii mamullerinden meşrubat, bu sektörün tek ihraç ürünüdür. 1988 yılı itibariyle 1.409.726 bin TL.'lık ihracat gerçekleştirilmiştir. Bu sektörün tek ihraç ürünü meşrubat (serinletici içki) olurken, bu mamulün tek dış pazarı da Türkiye olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, KKTC'nin serinletici ve alkollü içkiler üreten sanayilerin ürünlerinden meşrubat harici ürünlerinin dış satım imkanı olmamıştır (Tablo: 21).

KKTC'nde serinletici içki (meşrubat) sanayiinde yeni teknolojiler uygulanarak, tenekeli kutu ambalajına geçilmesi, üretilen mamulün ihraç imkanı yaratmıştır. Türkiye'ye yapılan ihracat yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir.

Türkiye'ye yapılan meşrubat ihracatında, Türkiye'nin KKTC sanayi mamullerine uyguladığı gümrük muafiyetinden yararlanılmaktadır.

KKTC'nde üretilen serinletici içkilerden kolanın üretiminde kullanılan hammaddelerden kola konsantresi Türkiye'den ithal edilmektedir. KKTC'nde serinletici içkileri üreten tesislerden bazıları 1974'den önce, bazıları ise 1974'den sonra kurulmuştur (20).

KKTC alkollü içkiler sanayii, iç piyasaya yönelik üretim yapmaktadır. Bu ürünlerin ihracatı gerçekleştirilememiştir. Alkollü içkiler, ana girdileri olan alkol ithal edilmekte ve dolayısıyla hammadde açısından dışa bağımlı durumdadır. Bu tesislerde konyak ve rakı üretimi ağırlıktadır.

Gelişen bağıcılığa paralel olarak, üzünleri değerlendirmek için, yeni bir tesisin kurulması devam etmektedir. Bu tesiste, başlangıçta konyak ve daha sonra da şarap ve alkol üretimi yapılabilecektir (21).

KKTC serinletici ve alkollü içkiler sanayiinde alkollü içki üretimi, yeterli düzeyde gelişmemiştir. Bu malların ihraç imkanı olmadığı gibi, iç talepte de etkili olamamıştır. Çeşitli ülkelerden

(20) Bu veriler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Dairesi Mühendislerinden Sayın Ali MALEK ile 19.7.1989 tarihinde yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

(21) İNAL, Kuzey Kıbrıs ..., s.69.

ithal edilen benzer mamullerle rekabet edememesi ve iç piyasadaki tüketicilerin ithal mallara olan eğilimi nedeniyle bu sanayilerin gelişmesi olumsuz yönde etkilenmiştir.

Serinletici içkilerde yapılan, teknolojik yenilikler nedeniyle, üretilen mamullerde, gerek fiyat gerekse kalite açısından benzer ithal mamuller ile rekabet edebilecek düzeyde olması, bu sanayilerin gelişmesinde olumlu bir etki yaratmıştır.

C- Sigara ve Tütün Sanayii

KKTC'nde yalnızca sigara üretimi yapılmaktadır. Sigara ve tütün sanayiinde faaliyette bulunan toplam dört tesis mevcuttur. Bu tesislerden üç adet tütün bakım ve işleme tesisi olup, kooperatife aittir. Bir adet tesis de Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT)'ne ait olan sigara üretim tesisidir (Tablo: 20).

Bu tesislerde toplam 112 kişi istihdam edilmektedir. Bir kaç yıl az miktarda tütün ihraç edilmesine rağmen, genelde ihraç potansiyeli olmadığı söylenebilir.

Bu alanda yeni yatırımlar yapılmamış ve mevcut tesislerde teknolojik yenilikler yapılarak, kapasite artışı sağlanmıştır. Bu tesislerde daha çok yerli hammadde kullanılmaktadır.

D-Tekstil Sanayii

KKTC tekstil sanayii, dokuma, örgü, çorap ve kumaş boyama tesislerini kapsamaktadır. Yeterince gelişmemiş olan sektörde, konfeksiyon sanayiinde gelişmeye paralel olarak dokuma boyama ve örgü tesislerinin geliştirilmesi çabaları sürmektedir (22).

KKTC tekstil sanayinde toplam 15 tesis mevcut olup, bunlardan 13'ü özel, 2'si de kamu (KİT) kesimine aittir. Söz konusu tesislerden dördü 5 kişinin altında istihdam potansiyeline sahipken, 10 adeti de 5 kişinin üzerinde istihdam potansiyeli olan büyüklüktedir.

1988 yılında tekstil sektöründe toplam 329 kişi istihdam edilmektedir (Tablo: 20).

E- Ayakkabı ve Giyim Sanayii

KKTC'inde ayakkabı üretimi ve giyim sanayinde faaliyetler yapılmaktadır.

Bu sanayii sektöründe, ayakkabı üretiminde son yıllarda bir azalma görülmüştür. Bu dalda yapılan istihdam son üç yılda 357 kişiden 122 kişiye düşmüştür. Dış rekabet, tesislerin küçük oluşu, verimli olmaması ve moda uyum sağlanamaması gibi nedenler, ayakkabı sanayinin gelişmesinde olumsuz etki yapmaktadır.

Giyim sanayinde ise özellikle konfeksiyon alanında sürekli ve büyük bir gelişme görülmektedir.

KKTC ayakkabı ve giyim sanayinde 1988 yılı itibariyle toplam 99 tesis mevcuttur. Bu tesislerden 95'i özel kesim, 3'ü kamu (KİT) ve 1'i de kooperatiflere aittir. Bu tesislerin büyüklükleri ise; 13 tesis beş kişinin altında istihdam potansiyeline sahip iken, 86 tesis beş kişinin üzerinde istihdam potansiyeli yaratan büyüklüktedir (Tablo: 20).

Aynı yıl, bu sektörde 2493 kişi istihdam edilmektedir. Ayakkabı ve giyim sanayii istihdamı tüketim malları üreten sanayiler toplam istihdamının %44.5'ini oluşturarak, en büyük istihdam potansiyeline sahip sektör durumundadır. Ayakkabı ve giyim sanayii sektörü toplam istihdamı, imalat sanayii toplam istihdamının %27.2'sini oluşturmaktadır. Dolayısıyla yarattığı istihdam potansiyeli açısından, imalat sanayii ve alt sektörleri içerisinde en büyük paya sahip durumdadır.

Giyim sanayii içerisinde, konfeksiyon sanayii hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu sanayi kolu toplumun bünyesine uygun olan ve 1974 öncesinde de toplumun faaliyet gösterdiği bir sahadır. 1974

yılından önce Türklerin öz malı olan Shevson, Toros ve Atlexs gibi tesisler gelişerek faaliyetlerini sürdürürken, özellikle 1984 yılından sonra bu alana yapılan yeni yatırımlarla, sektörün gelişme süreci daha da hızlanmıştır.

Konfeksiyon sanayilerinde emek yoğun teknoloji kullanılmakta olup, işçilik üretim maliyetlerinin %15-35'ini teşkil etmektedir. Daha çok dikiş atölyeleri niteliğinde olan, tesislerin kurulması için gereken sabit sermaye yatırımları, nisbeten düşük olmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu tesislerin kurulması için büyük oranda sabit sermayeye gereksinim duyulmamaktadır (23).

Bu atölyelerde, genelde Türkiye ve diğer ülkelerden ithal edilen kumaşlar işlenmektedir. Gerekli olan ara mallarının büyük bir kısmı Türkiye'den ithal edilmekle beraber, fermuar v.b. ara malların ülke içerisinde de üretilmeye başlandığı görülmektedir.

KKTC'nin sanayii mamulleri ihracatı içerisinde, en büyük paya sahip olan giyim sanayii ürünleri, hazır giyim eşyası, çarşaf, nevresim, T-shirt gibi mallardan oluşmaktadır. Bunların içerisinde özellikle kot kumaşından üretilen hazır giyim ürünleri ağırlık teşkil etmektedir. Bu mallar genellikle standart ölçülerde olup, özelliği olmayan mamullerdir. Genellikle sipariş üzerine üretim yapılmakta olup, ürünün hammadde olan kumaşlar genellikle sipariş veren ülke ya da firmadan temin edilmektedir.

Sürekli gelişme kaydeden giyim sanayii mamulleri ihracatı, 1988 yılında toplam 22.753.404 bin TL. olmuştur. Bunun 11.198.819 bin TL.'lık kısmı Türkiye'ye, kalan 21.554.585 bin TL. ise diğer ülkelere yapılan ihracatı ifade etmektedir (Tablo: 21).

Giyim sanayii ürünleri ihracatı, tüketim malları üreten sanayilerin toplam ihracatının %83.2'sini oluşturmaktadır. Giyim sanayii mamulleri ihracatının, toplam imalat sanayii mamulleri ihracatından aldığı pay ise %76.3 oranındadır.

(23) KKTC Konfeksiyon Sanayininin Durumu Hakkında Rapor, Sanayi Dairesi, Lefkoşa, 28.10.1987.

KKTC'nin giyim sanayii ürünleri ihracatında, Türkiye dışındaki ülkelerin payı %94.7 olurken, Türkiye'nin payı, %5.3 oranında gerçekleşmiştir. Bu durum, giyim sanayii ürünleri ihracatında, üçüncü ülkelerin iyi bir pazar olduğunu göstermektedir.

KKTC giyim sanayinin gelişmesinde etkili olan en önemli nedenler şöyle sıralanabilir:

- Üretilen konfeksiyon ürünleri genel olarak AT'na engelsiz girmektedir. AT, KKTC mamullerine kota v.b. engelleyici uygulamaları yapmamaktadır. Dolayısıyla dış pazar yaratılmıştır.
- Başta İngiltere olmak üzere, Avrupa ülkelerine yapılan ulaşım ve haberleşmenin iyileştirilmesi, yeni yatırımcıların KKTC'ne gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla yatırımlar ve de üretim artmıştır.
- Türkiye'li yatırımcıların, KKTC kanalı ile AT'nın kolaylıklarından yararlanma imkanları aramaları sonucu, yatırımlarda artış görülmüştür.
- KKTC'nde İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerine göre işgücü daha ucuzdur. Emek yoğun bir üretim dalı olan konfeksiyon sanayiinde ise ucuz işgücü önemli bir etken olmuştur.

Konfeksiyon sanayii ürünlerinde işçiliğin, maliyet içerisindeki payı yüksek orandadır. KKTC'inde işgücünün diğer ülkelere göre ucuz olması, bu ülkede üretilen mamullerin maliyetini düşürmekte ve dolayısıyla da ürünlerin rekabet şansını arttırırken, müşebbisin de karını arttırmaktadır.

Örneğin; maliyeti 100 Sterlin olan bir konfeksiyon ürününü İngiltere'de diktirmek için 35 sterlin işçilik ödemek gerekirken KKTC'nde aynı iş 7 sterline yapılmaktadır. Aradaki 28 sterlinlik fark nakliye masraflarını da ödedikten sonra ya kar olarak kalmakta, ya da fiyat rekabeti şansı yaratmaktadır (24).

(24) Yapılan hesaplamalara göre, Avrupa ve İngiltere'de konfeksiyon işçisine ödenen ücret, 13 sterlin/saat'tir. KKTC'indeki konfeksiyon işçi ücreti, İngiltere'deki ücretin %10-20'si civarındadır.

İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin kurdukları pazar, temasları, ihracatı önemli oranda etkilemiş ve bu sektörün gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Konfeksiyon sanayiinde istihdam edilecek işçilerin uzmanlaşması uzun zaman gerektirmektedir. Zaten halkın dikişe olan yatkınlığı, bu sanayii dalının işgücü ihtiyacını karşılamasında olumlu bir etki yaratmıştır.

Tesislerin kurulması için, büyük sermaye ve teknolojiye ihtiyacın olmaması da gelişmeyi hızlandırmıştır.

Son zamanlarda yapılan yatırımların büyük bir bölümü İngiltere'deki Türkler tarafından yapılmaktadır. Bu Türkler buldukları ülkelerde bu dalda faaliyet gösteren müteşebbislerdir. Bunlar KKTC'ndeki ucuz işgücü ve teşviklerden de yararlanarak ihtiyaçları olan malları, KKTC'nde üretmektedirler. Bu durum sonucu, sanayii yatırımlarının büyük bir kısmı, giyim sanayine yapılmakta ve ihracatın gelişmesi sağlanmaktadır (25).

KKTC giyim sanayiinde üretilen mamullerin ana girdisi olan kumaş v.b. ara mallar; genellikle siparişi veren firma tarafından sağlanmaktadır. Bu malların KKTC'ne ithalatı ise, geçici ithalat mevzuatı kapsamında yapılmaktadır. Dolayısıyla, ithal edilen bu ana girdilerden üretilen mamuller, tekrar ihraç edileceği için gümrük vergileri alınmadığı gibi, gümrük formaliteleride uygulanmamaktadır.

Giyim sanayiinde faaliyet gösteren büyük firmalar, yurt dışından aldıkları siparişlerin bir kısmını kendileri üretirken, bir kısmını da, KKTC'nde sipariş üzerine üretim yapan küçük ölçekli atölyelere yaptırmaktadırlar. Özellikle kot mamullerinde yaygın olan bu uygulama, konfeksiyon sanayii sektöründe hem ulusal, hem de uluslararası fason üretimin yaygın olduğunu göstermektedir.

(25) Vedat ÇELİK, Tekstilde İhracat..., s.14.

2- ARA MALLARI ÜRETEEN SANAYİLER

Ara malları üreten sanayiler arasında, ağaç işleri ve mobilya, kağıt-kağıt mamulleri ve basım, deri ve deri mamulleri, kauçuk mamulleri, kimya mamulleri, taş ve toprak mamulleri ile ana metal sanayileri yer almaktadır.

1988 yılı itibariyle KKTC'nde ara malları üreten sanayilerde toplam 207 tesis mevcut olup, bu tesislerde toplam 2332 kişi istihdam edilmektedir (Tablo: 22).

A- Ağaç İşleri ve Mobilya Sanayii

KKTC ağaç işleri ve mobilya sanayinde doğrama ve mobilya üretimi yapılmaktadır. Bu sektörde mobilya sanayii ağırlıktadır. Kullanılan yerli kerestenin yetersiz ve kalite açısından uygun olmaması nedeniyle, ithal hammadde kullanılmaktadır. Bu sektörde faaliyette bulunan tesislerden birkaçı hariç, genellikle küçük atölyelerden oluşmakta ve eski teknoloji kullanılmamaktadır.

1988 yılı itibariyle sektörde toplam 71 tesis mevcut olup, bunlardan 62'si özel, 3'ü de kamu kesimine aittir. Bu tesislerden 39 tanesi beş kişinin üzerinde, 32 tesis de beş kişiden az istihdam potansiyeli yaratan büyüklüktedir.

Aynı yıl bu sektörde toplam 579 kişi istihdam edilmektedir. İç piyasaya yönelik üretim yapmaktadır (Tablo: 22).

B- Kağıt-Kağıt Mamulleri ve Basım Sanayii

1988 yılı itibariyle 36 tesis mevcut olup, bu tesislerden 34'ü özel kesim, 2 tesis de kamu (KİT) kesimine aittir. Bu tesislerden 25'i 5 kişinin üzerinde istihdam potansiyeli yaratacak büyüklüktedir. Sektörde, 593 kişilik istihdam yaratılmaktadır (Tablo: 22).

Kağıt sanayinde, karton kutu, mukavva kutu ve hurda kağıttan elde edilen ürünler, iç piyasa yanında ihracata da yörelidir.

Tablo: 22

KKTC'NDE ARA VE YATIRIM MALLARI ÜRETEEN SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNİN
İSTİHDAMI VE TESİS SAYISI
(1988 Yılı)

Alt Sektörler	Toplam İstih. (Kişi)	Toplam Tesis Sayısı	Tesislerin Kesimsel Dağılımı			Tesislerin Büyüklüğü	
			Özel	Kamu (KİT)	Koop.	5 Kişiden Fazla İsti. Potans.	5 Kişiden Az İstih. Potans.
B- ARA MALLARI ÜRETEEN SAN.							
1-Ağaç İşleri ve Mobilya San.	579	71	68	3	--	39	32
2-Kağıt Kağıt Mam.ve Basım San.	593	36	34	2	--	25	9
3-Deri ve Deri Mam. San.	141	12	12	--	--	7	5
4-Kauçuk	22	3	3	--	--	2	1
5-Kimya Ürünleri San.	230	31	27	2	2	16	13
6-Taş ve Toprak San.	737	52	47	3	2	40	9
7-Anc Metal Sanayii	30	2	1	1	--	1	--
ARA TOPLAM	2332	207	192	11	4	130	69
C-YATIRIM MALLARI ÜRETEEN SAN.							
1-Metal Ürünleri San.	576	49	40	9	--	31	16
2-Makina Montaj ve İm.	93	7	7	--	--	7	--
MUHTELİF SANAYİLER	551	48	34	13	1	33	11
ARA TOPLAM	1220	104	81	22	1	71	27
GENEL TOPLAM	3552	311	273	33	5	201	96

Kaynak: KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Dairesi verilerinden hazırlanmıştır.

Basım sanayii tesisleri, gazeteler dışında genelde küçük atölyelerden oluşmaktadır (26). Genellikle siparişe göre üretim yapılmaktadır.

C- Deri ve Deri Mamulleri Sanayii:

Deri ve deri mamulleri sanayii dalında, ham deri işleyen çanta ve valiz gibi mamuller imal eden toplam 12 tesis mevcut olup, tamamı özel kesime aittir. Bu tesislerde toplam 141 kişi istihdam edilmektedir (Tablo: 22).

Daha önceleri işlenmemiş olarak yapılan ham deri ihracatı, 1980'li yıllarda yapılan yatırımlar nedeniyle işlenmeye başlanmıştır. Kurulan yeni tesisler, ham derileri işleyen, ayakkabı ve konfeksiyonluk deri haline getirmeye yönelik tesislerdir. Bu sanayii dalında büyük bir gelişme kaydedilmediği söylenebilir.

D- Kauçuk Sanayii

Kauçuk sanayinde faaliyette bulunan tamamı özel kesime ait üç tesis mevcuttur. Toplam 22 kişinin istihdam edildiği sektörde, iç piyasaya yönelik üretim yapılmakta ve büyük bir gelişme görülmemektedir.

E- Kimya Ürünleri Sanayii

Bu sektörde deterjan, sabun, boya, vernik, tıbbi ilaçlar ve kozmetik gibi mamuller üretilmektedir.

230 kişinin istihdam edildiği, toplam 31 tesis mevcuttur. Bu tesislerden 27'si özel kesime aittir (Tablo: 22). Genellikle küçük işletmelerden oluşmaktadır.

İç piyasaya yönelik üretim yapan bu sektör, gümrük muafiyeti kapsamında Türkiye'ye yönelik olarak 1988 yılında 269.449 bin TL.'lik ihracat yapmıştır.

F- Taş ve Toprak Sanayii

KKTC taş ve toprak sanayii, alçı, tuğla, kireç, çimento ve kum-çakıl tesislerinden oluşmaktadır. Yerli hammadde kullanılarak üretim yapan bu tesislerde, son yıllardaki teknolojik gerilik ve düşük kapasiteden kaynaklanan maliyet yüksekliği nedeniyle kireç ve tuğla da büyük ölçüde Türkiye'den ithal edilmektedir (27).

737 kişinin istihdam edildiği bu sektörde, toplam 52 tesis mevcuttur (Tablo: 22).

Çimento imal eden tesis yerli tüketimin büyük bir kısmını karşılamasına rağmen yetersiz kalmakta ve çimento ithalatı yapılmaktadır.

Tuğla tesisleri ise 1974 yılından itibaren tesislerdir ve bir çoğu faaliyette bulunmamaktadır.

Alçı ve kireç imal eden fabrikalar da 1974 yılından itibaren etmiş ve bir çoğu, üretim faaliyetlerini durdurmuştur. KKTC'de bulunan mermer fabrikaları ise, iç pazara yönelik üretim yapmaktadır (28).

KKTC taş ve toprak sanayileri, beklenen gelişmeyi gösteremeyip, gerileme kaydetmiştir. Mevcut teknolojilerini yenileyemeyip, üretim faaliyetlerini durduran bir çok tesis mevcuttur.

Ülkede hızlı bir gelişme gösteren inşaat sektörüne karşılık, gerileyen bir taş ve toprak sanayinin bulunması ithalatı zorunlu hale getirmiştir. Türkiye'den yapılan ithal ürünleri ile rekabet edememesi de gerileme sürecini hızlandırmıştır. Ancak yerli teknolojilerin kullanıldığı yeni yatırımlar devam etmektedir.

(27) İNAL, Kuzey Kıbrıs ..., s.70,

(28) KKTC, Sanayi. Özel İhtisas ..., s.33.

G- Ana Metal Sanayii

KKTC ana metal sanayinde, 30 kişinin istihdam edildiği iki tesis mevcuttur. Son zamanlarda sahiplendirme sorunu nedeniyle çelik boru tesisinde üretim faaliyetleri durdurulmuştur.

Ana metal sanayii sektöründe önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

Yukarıda yapılan incelemeler sonucu, KKTC ara malları üreten sanayilerin önemli bir gelişme gösteremediği söylenebilir. Alt sektörlerinden bazıları mevcut durumlarını devam ettirirken, bazılarında da gerilemeler görülmektedir.

Bu alt sektörlerden bazılarının yerli hammadde kullanma imkânına sahip olmasına rağmen gerilemeleri, teknolojik gelişmenin olmaması, işletmelerin küçük atölyelerden oluşması, yüksek maliyetli üretim yapılması gibi nedenlere dayandırılabilir. Dolayısıyla da bu sektörlerde ithal edilen rakip ürünlerle rekabet imkanı da yaratılamamaktadır.

3- YATIRIM MALLARI ÜRETEN SANAYİLER

KKTC'nde yatırım malları üreten sanayiler, metal ürünleri sanayii, elektrikli makine montaj ve imalat sanayilerinden oluşmaktadır.

Bu alanda 104 tesis mevcut olup, 1220 kişi istihdam edilmektedir. Söz konusu 104 tesisden 81'i özel kesimde, 22'si kamu kesimi, bir tanesi de kooperatif bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir (Tablo: 22).

A- Metal Ürünleri Sanayii

Bu sanayii dalında, zirai alet, mutfak eşyaları, çivi, tel, çelik yün, teneke ve demir işleri tesis ve atölyeleri bulunmaktadır. Daha çok iç piyasaya yönelik üretim yapılmaktadır.

1988 yılında Türkiye'ye toplam 147.754 bin TL.'lık teflonlu mutfak eşya ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Toplam 49 tesisin mevcut olduğu sektörde, 576 kişi istihdam edilmektedir. Bu tesislerden 40 tanesi özel kesime ait, 9'u da KİT'lerin bünyesinde bulunmaktadır (Tablo: 22). Bu sektörde önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

B- Elektrikli Makine Montaj Sanayii

Sektörde, akü, buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makineleri gibi mamullerin montaj ve imalatı yapılmaktadır. Toplam 7 tesisin mevcut olduğu sektörde, 93 kişi istihdam edilmektedir (Tablo: 22).

Bu sektörde iç piyasaya yönelik üretim yapılmaktadır.

Buraya kadar bahsedilen sanayilerin, haricinde kalan ve muhtelif sanayiler olarak belirtilen toplam 48 tesisde 551 kişi istihdam edilmektedir. 1988 yılı itibariyle bu sanayi ürünlerinden toplam 1.302.489 bin TL.'lık ihracat gerçekleşmiştir.

İmalat sanayiini oluşturan, tüketim malı, ara malı ve yatırım malı sanayileri arasındaki bütünleşme, dikey bütünleşme olarak tanımlanır. Herhangi bir sanayii malının üretiminde bu sanayilerin tümü ya da ikisi arasında bir girdi-çıkı ilişkisi söz konusudur. Sanayileşme modelinde sanayiler arası bu ilişkiler gözetilmezse, imalat sanayinde büyük dengesizlikler ortaya çıkacaktır. Gelişme gösteren bir tüketim malı sanayiine gereksinim duyduğu ara malları veya yatırım malları sanayileri kurulmamış ise, ortada bir dengesizlik var demektir. Bu durumda, söz konusu ara malı veya yatırım malı sanayii, katma değer yaratamamakta, gereksinim duyulan malın ithal edilmesi nedeniyle teknolojik gelişme sağlanamamakta ve dış kaynaklara bağımlılık artmaktadır (28).

Alt sektörler itibariyle incelenen KKTC imalat sanayinde, dikey bütünleşmenin olmadığı söylenebilir. Alt sektörler arasında bü-

(29) Ergül HAN, Türkiye'de Sanayileşme Süreci ve Stratejisi, E.İ.T.İ.A. Yay.No: 205/134, Eskişehir 1978, s.111-112.

yük bir dengesizlik mevcut olup, tüketim malları üreten sanayiinin öteki alt sanayii sektörlerine göre daha fazla geliştiği görülmektedir. Dolayısıyla ara mâlî ve yatırım malı üreten sanayiler sektör içerisinde etkisiz bir düzeyde kalırken, tüketim malları üreten sanayii gerek katma değer ve istihdam, gerekse ihracat açısından, imalat sanayii sektöründe önemli bir paya sahip olmaktadır. Söz konusu sektörün, bir taraftan teknoloji transferi, diğer taraftan da gereksinim duyduğu hammadde ve ara mallarının ithali nedeniyle, dış kaynaklara bağımlılığının arttığı söylenebilir.

Ü ç ü n c ü B ö l ü m

KUZ EY KIBRİS TÜRK CUMHURİYETİ 'NDE İMALAT SANAYİİNİN SORUNLARI VE GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

I- KKTC İMALAT SANAYİİNİN SORUNLARI

KKTC imalat sanayii, çoğunluğu küçük ölçekli aile işletmeleri biçiminde örgütlenen geri teknolojiye sahip, genellikle ithal hammadde kullanan ve yüksek maliyetle çalışmak zorunda kaldıkları için rekabet şansları düşük olan girişimlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda çoğunlukla hafif sanayii kollarından olan KKTC imalat sanayiinde sermaye birikimi de düşük düzeyde olmaktadır.

KKTC imalat sanayinin genel görünümünü ifade eden bu niteliklerin, aynı zamanda imalat sanayindeki mevcut sorunların da kaynağını oluşturduğu söylenebilir (1).

Aşağıda KKTC imalat sanayinin sorunları daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

1- FİNANSMAN

KKTC'nde sanayii sektörüne yönelik bir sermaye piyasasının ve mali ihtisas kuruluşlarının olmaması, sektörün finansman ve yatırım sorununu ağırlaştırmıştır.

Mevcut ticari banka sistemi içerisinde, sanayi sektörünün geliştirilmesi ve yenilenmesi için gerekli olan yatırım ve finansman ihtiyacını gereğince karşılamak mümkün değildir. Bu durum sektörün kullandığı mali kaynaklara yüksek bir fiyat ödenmesine ve dolayısıyla da yüksek maliyetlere neden olarak sanayii sektörünün gelişmesini engellemektedir.

Ayrıca KKTC imalat sanayinde faaliyet gösteren kuruluşların küçük aile işletmesi şeklinde olması ve halka açık, çok ortaklı birleşmeye pek fazla gidilmemesi nedeniyle finansman sorunları daha da ağırlaşmaktadır.

2- ALT YAPI

KKTC imalat sanayinin en önemli sorunlarından birisi de, alt yapı gereksinimlerinin tam olarak karşılanamaması ve düşük standartta olmasıdır. Mevcut organize sanayii bölgelerinde, sanayii kuruluşlarının gereksinimlerini karşılayacak ve onlara verimli çalışma olanakları sağlayacak modern altyapı tesisleri tam olarak kurulamamıştır. Ayrıca organize sanayii bölgeleri, sayıca yeter-

(1) Vedat ÇELİK, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Sanayii Sektörü, KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN GELİŞMESİNDE TARIM VE SANAYİİ SEKTÖRLERİ (SEMİNER), İAV Yay.No: 1989/76, İstanbul, 1989, s.145-148.

siz olduğu gibi, fiziki şartlar bakımından da elverişli durumda değildir.

Organize sanayi bölgeleri, hızla gelişen şehirleşme sonucu çok kısa bir zaman sürecinde yerleşim alanları ile sınırlanmaktadır. Bu durumda, ileriye dönük gelişme olanakları daralırken, bu bölgelerde faaliyette bulunan mevcut işletmelerin gelişerek yayılması ve yeni işletmelerin kurulması da olumsuz yönde etkilenmektedir.

3- ENERJİ

Enerji yetersizliği ve enerjide dışa bağımlılık KKTC'nin temel ve en önemli sorunlarından birisidir.

Enerji sorunu, imalat sanayiini de büyük ölçüde etkilemektedir.

KKTC'nde elektrik enerjisi üretiminin yetersiz olması nedeniyle (2), enerji tüketiminin büyük bir kısmı, Güney Kıbrıs'tan temin edilmektedir. Güney Kıbrıs'ın elektrik enerjisine bağımlılık; taşta üretimin sık sık kesintiye uğraması, yüksek enerji maliyetleriyle çalışması, dış pazar bağlantılarının zamanında karşılanamaması gibi sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır.

Son zamanlardaki sık sık elektrik kesintileri, gerek ekonominin bütününde gerekse imalat sanayinde yapılan üretimi büyük ölçüde etkilemiştir.

(2) KKTC'inde toplam elektrik tüketimi 85 MW.'dir. Bunun büyük bir bölümü Güney Kıbrıs'tan temin edilmektedir. Acil gereksinim halinde, KKTC sınırları içerisinde üretilmesi amacıyla 1975 yılında 30 MW, 1977 yılında 30 MW, 1985 yılında 15 MW'lık üç adet gaz türbinli üretim merkezi Türkiye Elektrik Kurumu tarafından tesis edilmiştir.

4- REKABETTEN DOĞAN

KKTC ekonomisi, serbest piyasa sistemini temel aldığından her türlü sanayi malının serbestçe ithali mümkün olmaktadır. İthal edilen mallara belirli oranlarda gümrük vergisi ve fon ödenmesine rağmen aşağıda belirtilen bazı nedenlerden dolayı bu mallar yerli mamullerin rekabet gücünü büyük ölçüde azaltmaktadır.

Bunlar;

- Sanayi tesislerinin küçük boyutlu olması.
- Yüksek maliyetli hammadde kullanılması.
- İç tüketim hacminin düşük olması.
- Bir ada ekonomisi olması nedeniyle, sanayi girdilerinin büyük ölçüde dışarıdan ithal edilmesi.
- Eski teknoloji kullanılması.
- Standart ve kalite düşüklüğü.

Burada özellikle sermaye yetersizliği nedeniyle, teknolojisini yenileyemeyen, küçük partiler halinde yüksek maliyetle hammadde temin eden sanayilerin, ithal malları ile rekabet edememe sorunu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca bazı tesislerin, iç talebinin küçük olması nedeniyle düşük kapasite de üretim yapmaları, mamulün maliyetini arttırmakta ve rekabet sorununu açığa çıkarmaktadır.

KKTC'nde, yaygın ve dünya standartlarına uygun gelişmiş bir standardizasyon ve kalite kontrolü bulunmamaktadır. Standart yetersizliği ve kalite düşüklüğü dış pazarın isteklerine uymamakta olup bu durumda gerek iç pazarda gerekse dış pazarda rekabet olanaklarını azaltmaktadır.

5- ULAŞIM - HABERLEŞME

Son yıllarda görülen gelişmelere rağmen, ulaşım sorunu tamamen çözümlenememiştir. Türkiye, İngiltere ve bazı Avrupa ülkelerine ulaşım imkanları son derece sınırlı ve ulaşım maliyetleri yüksek olmaktadır. Bu nedenle bir çok pazara ya hiç girilememekte ya da potansiyelin çok altında kalınmaktadır.

Deniz yolu taşımacılığında düzenli gemi seferlerinin gerçekleştirilememesi nedeniyle KKTC ihracatının büyük bir bölümü genellikle yolcu uçakları ve tırlarla yapılmaya çalışılmaktadır. Bu ulaşım sistemleri ise diğerine nazaran daha pahalı olduğundan mamul maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan bazı ülkelere ise henüz ulaşım imkanı yaratılamamıştır.

6- VASIFLI İŞGÜCÜ VE TEKNİK BİLGİ

KKTC ekonomisinde teknolojik gelişmeleri takip edebilecek ve dış pazar isteklerine uygun üretim yapabilecek işgücü açığı bulunmaktadır.

Ayrıca, üretim-pazarlama projesinde gerekli teknik bilgi yetersizliği de mevcuttur. Bu durum imalat sanayinin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

7- MEVZUAT VE UYGULAMADA BELİRSİZLİK

KKTC imalat sanayine yönelik geniş kapsamlı bir yasal organizasyonun bulunmaması, sektör faaliyetlerinde istikrarsızlık, belirsizlik ve güvensizlik yaratmaktadır.

İmalat sanayii sektörleri ile ilgili konularda alınan karar ve uygulamalar, sık sık değiştirilmekte, yeni kurallar ve uygulama prensipleri yürürlüğe konmaktadır.

Bu değişikliklere kısa zamanda uyum sağlamak zorluk çeken imalat sanayii sektörü olumsuz yönde etkilenmektedir.

II- İMALAT SANAYİİNİN GELİŞTİRİLMESİNE

YÖNELİK ÖNERİLER

1- MEVCUT SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK ÖNERİLER

KKTC ekonomisinin temel sorunlarından olan finansman yetersizliği, hiç kuşkusuz imalat sanayini de olumsuz yönde etkilemektedir.

İmalat sanayinde finansman sorununun çözümüne yönelik olarak kısa vadede KKTC bankalar yasasında yeni bir düzenlemeye gidilmesi uygun görülmektedir. Bankalar yasasında yapılacak bir düzenleme ile, ticari bankaların kaynaklarından, orta vadeli ve düşük faizli sanayii kredilerinin imalat sanayii sektörüne aktarılması sağlanabilir (3). Uzun vadede ise KKTC'nden yurt dışına çıkarılan sermayenin geriye dönüşünü teşvik edecek ve sermaye birikimini hızlandıracak sermaye piyasası ile mali kuruluşların oluşturulması gerekmektedir.

Organize sanayi bölgelerinin en kısa sürede alt yapı yatırımları tamamlanarak ve yeterli fiziki büyüklüğe kavuşturularak sanayicilere kiralanmalıdır. Ayrıca şehir merkezlerinden uzakta ve yeterli büyüklüklerde organize sanayi bölgelerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması, imalat sanayininin gelişimi için gerekli görülmektedir.

Elektrik enerjisi, imalat sanayii üretiminde esas enerji girdisidir. KKTC'nde, Rum kesimine olan elektrik enerjisi bağımlılığından kurtulmak için, yeni yatırımlar yaparak, ucuz elektrik enerjisi üreten tesisler kurulmalıdır.

İşletmelere, ucuz ve bol sermaye temin edilip, teknolojilerini yenileyip, yüksek kapasitede üretim yapmaları sağlanabilir. Böylece üretim maliyetlerini düşürme yoluna gidilebilir. Ayrıca ülkede kalite kontrolunun ciddi şekilde yapılması ve dünya standartlarına uygun mamullerin üretilmesi için standartlar enstitüsü kurulmalıdır.

Düşük kaliteli ve yüksek maliyetli üretim yapan sektörlerden vazgeçilip, bu sektörlerin ürettiği malların ithalatı tercih edilmelidir. Diğer bir ifadeyle rekabet gücü olan mallar üretilip, pahalı üretimden kaçınılmalıdır.

(3) Oktay GÜVEMLİ, Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Gelişmesinde Tarım ve Sanayi Sektörleri (Seminer), IAV Yay.No: 1989/76, İstanbul, 1989, s.117.

Ulaşım sorunu en kısa sürede çözülmelidir. Türkiye'ye olan deniz taşımacılığında kapasite artırılmalıdır. Ayrıca Türkiye limanlarından ayrılıp uzak doğuya, Avrupa'ya ve diğer ülkelere giden gemilerin, KKTC limanlarına da uğramaları sağlanmalıdır.

Hava taşımacılığında ise, kargo seferlerine ağırlık verilerek düzenli yapılması sağlanmalıdır. Bu arada pahalı olan navlun ücretinin de KKTC devleti tarafından belirli süre sübvansede edilmesi gerekir.

Teknolojik gelişmeleri takip edebilecek, üretim, pazarlama, dış ticaret alanlarında lisans ve üstü eğitim yapan öğrenci ve araştırmacılar desteklenip, teşvik edilerek vasıflı işgücü oluşturulmalıdır. Ayrıca ülke içerisinde teknik eğitime ağırlık verilerek ihtiyaç duyulan teknik işgücü yetiştirilmelidir.

Mevzuat ve uygulamalarda bulunan belirsizliklerin aydınlatılması ve uzun vadeli, güvenilir, kararlar ve prensipler oluşturularak, detaylı programların yapılması gereklidir.

KKTC imalat sanayinin incelenmesi sonucu, sektörün sorunlarının temelinde finansman ya da sermaye kıtlığından doğan teknolojik gerilik yatmaktadır. Böylece, uluslararası standart ve kalitede üretim yapılamaması dolayısıyla da yüksek maliyetli, kalitesiz malların üretilmesi sonucu, iç ve dış pazarlarda benzer mallarla rekabet imkanlarının sürekli azalmasına neden olmaktadır.

Ülkede uygulanan ithal ikameci politika ve iç pazarın darlığı da yukarıda belirtilen sorunlarla birleşince, ihracata yönelik kurulan bir çok işletmenin verimliliği azalıp, üretim faaliyetlerinin durdurulmasına yol açmıştır. Kısa vadeli ve istikrarsız önlemlerle bu sorunların çözümü ve imalat sanayinin gelişme göstermesi mümkün olamaz. Bu aşamada bazı sorunlar kısa sürede çözüme kavuşturulmalıdır. İstikrarlı bir gelişme sağlamak için; uzun vadeli, belirli bir dönem içinde sık sık değiştirilmeyen, kesin ve kararlı yeni teşvikler sağlanıp, ihracata yönelik bir politika izlenmelidir.

İhracatın geliştirilmesi için getirilen mali yardım niteliğindeki teşvikler uygulanırken, belirli sanayilerin uluslararası rekabete dayanma şansları esas alınmalıdır. Uygulamada bütün sanayii dallarına aynı oranda uygulanırsa, yüksek maliyetle üretim

yapan kesim cesaretlenecek, düşük maliyetle üretim yapan kesim ise hayal kırıklığına uğrayacaktır. Bu tür bir korumacılık ekonomik etkinlikten uzaklaşmaya ve ülkenin kaynaklarının israfına yol açacaktır (4). KKTC'nde de bu tür korumacılıktan kaçınılarak imalat sanayii sektörlerinden, potansiyel gelişme imkanları olan sektörler belirlenip, yemi teşviklerle desteklenerek geliştirilmesi gereklidir.

İhracatı teşvik için yapılan mali netilikli yardımlar, uluslararası kaynakların, karşılaştırmalı üstünlüklere göre dağılımına yol açıp, uluslararası uzmanlaşmanın sağladığı avantajların açığa çıkmasına katkıda bulunur (5). Bu nedenle KKTC'nde mukayeseli üstünlüğe sahip olan sektörler desteklenmelidir. Çeşitli yöntemlerle korunarak yüksek maliyetlerle üretim yapan diğer sektörlerden korumacılık kaldırılarak üretim faaliyetlerinden vazgeçilmesi ve bu sektörlerin ürettiği mamuller, ithal edilerek daha ucuza karşılanması yoluna gidilmelidir.

Bu politika izlenmesi sonucu, kıt kaynakların daha rasyonel kullanımı sağlanırken, uluslararası rekabet gücü olan sektörlerin ürettiği mamullerde de uzmanlaşma imkanı doğacaktır.

2- GELİŞME POTANSİYELİ GÖRÜLEN SEKTÖRLERE YÖNELİK ÖNERİLER

KKTC imalat sanayinin incelenmesinde, mevcut sektörlerinde beklenen gelişmenin sağlanamadığı görülmüştür. Ülkenin bir ada olması nedeniyle üretim faktörlerinin kıtlığı, iç pazar potansiyelinin düşük olması sektörlerden bazılarını olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla, tüm sektörler devlet tarafından korunmamalı,eko-

(4) Rıdvan KARLUK, Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, E.İ.T.İ.A. Yay.No: 237/158, Eskişehir, 1981, s.119.

(5) KARLUK, Türkiye'de ..., s.119.

nomik yapıya uygun potansiyel gelişme imkanına sahip olan sektörler belirlenerek teşviklerle desteklenmelidir.

Potansiyel gelişme imkanına sahip olabilecek sektörleri, yerli hammadde kullananlar ve yabancı hammadde kullananlar olarak iki gruba ayırmanın faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Buna göre; yerli hammadde kullanarak potansiyel gelişme imkanına sahip olabilecek sektörler, şu şekilde belirlenmiştir:

Taş ve Toprak Sanayii:

Çimento imali

Kireç taşı ve kireç imali

Alçı taşı ve alçı imali

Karo, mozaik taşı ve mozaik imali

Fayans ve sıhhi tesisat malzemeleri sanayii

Seramik sanayii

Deri ve deri mamulleri sanayii

Ayakkabı sanayii

Yün ipliği imali

Harup işleme sanayii

Gıda sanayii

Şekerleme imali

Reçel ve marmelat sanayii

Konservecilik sanayii

Bira ve şarapçılık sanayii

Deniz suyundan tuz üretimi sanayii

İthal hammadde kullanarak potansiyel gelişme imkanına sahip olabilecek sektörler şunlar olabilir:

Tekstil sanayii

Ağaç işleri ve mobilya sanayii

Oyuncak sanayii

Kimya sanayii

Ana metal sanayii

Metal ürünleri sanayii

Elektrikli malzemeler üretim sanayii

Bisiklet-Motosiklet montaj sanayii

Elektronik saatler montaj sanayii

Televizyon - Bilgisayar - Video v.b. montaj sanayii.

Gerek yerli hammadde, gerekse ithal hammadde kullanan sanayilerin üretimlerinin büyük bir kısmı iç pazar potansiyelinin sınırlı olduğu düşünüldüğünde, ihracata yönelik olması gerekir.

Benzer konumdaki ve ekonomik yönden başarıya ulaşmış ülkelerin (Singapur, Hong Kong, Tayvan gibi) izlediği yol budur.

KKTC imalat sanayinin incelenmesi sonucunda, ülkede bol miktarda bulunan hammaddeleri kullanarak üretim yapan sektörlerden, taş ve toprağa dayalı sanayilerin yıldan yıla gerilediği ve bir çoğunun üretim faaliyetlerini durdurduğu görülmüştür. Bu sanayilerin ürettiği mamuller büyük çapta ithalat yoluyla karşılanmıştır.

Araştırma sonucu, KKTC imalat sanayinin ithal girdi kullanarak, ihracata yönelik üretim yapan hafif sanayi sektörlerinin hızlı bir gelişme gösterdiği belirlenmiştir.

Bu bulgulardan, KKTC imalat sanayinde ihracata yönelik hafif sanayi (montaj) sektörlerini teşvik eden bir politika izlemesinin gerekli olduğu görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, KKTC imalat sanayinin hafif sanayi dallarında yapılan üretimlerde, uluslararası mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla da, KKTC imalat sanayinde potansiyel gelişme alanlarını oluşturan bu sektörlerin, belirli bir plan dahilinde teşvik edilmesi gerekmektedir.

İç piyasanın yetersizliği nedeniyle, gerekli sermaye birikimini sağlayıp, teknolojik yerliliklere sahip olamayan taş ve toprak sanayileri bir kısır döngü içerisine girerek yok olma aşamasına gelmişlerdir. Bu sektörlerin kısır döngüden kurtulmasıyla, bir taraftan ülkede bulunan hammaddeler üretime dönüştürülürken, diğer taraftan bu sektörlerin üretimi ile ülkenin benzer ithal mamullerine ödediği dövizden tasarruf edilerek, kıt olan kaynakların israfı önlenecektir.

KKTC'nde bulunan taş ve toprak sanayinin içerisinde bulunduğu kısır döngüden kurtarılması ve uluslararası mukayeseli üstünlüğe sahip olabilmesi için ihtiyaç duyulan finansman ve teknolojinin, ülkede bulunmaması, bu sektörde yapılacak geliştirme ve yeni yatırımlar için yabancı sermayenin gerekli olduğunu göstermiştir.

Başka bir ifadeyle bu sektörlerin ülkede geliştirilebilmesi için yabancı sermaye ihtiyacı vardır. Çünkü yabancı sermaye aynı zamanda bir teknoloji transfer etme yollarından birisidir. Dolayısıyla hem ihtiyaç duyulan finansman hem de teknoloji transferi sağlanmış olacaktır. Fakat bugüne kadar KKTC'ne önemli ölçüde bir yabancı sermayenin çekilemediği bilinmektedir.

Bu durumda, yabancı sermayeyi çekme yollarından ve KKTC ekonomisine en uygun olan buy-back (Geri satın alma) yöntemi uygulanmalıdır.

-Buy-back Yöntemi (Geri Satın Alma)

KKTC'ne buy-back yöntemi ile yabancı sermayenin çekilmesi sonucu, taş ve toprak sanayinin ihtiyacı olan, teknoloji, makina ve fabrika ithalatına karşılık herhangi bir döviz çıkışı olmayacaktır. Çünkü yatırım için kullanılan finansman geri ödemesi, bu tesislerde üretilen mamullerin finansmanı sağlayan firmaya satılmasıyla gerçekleşecektir.

Diğer bir ifadeyle, buy-back yöntemi ile hem herhangi bir döviz çıkışı olmadan teknoloji, makina ve fabrika ithali yapılacak hem de herhangi bir pazarlama maliyetine yol açılmadan üretilen mamullere pazar bulunmuş olacaktır (6).

Buy-back yöntemi ile yapılan teknoloji ve fabrika ithalatının, döviz çıkışına yol açmaması ithal ikamesi yaratıcı, pazarlama masrafına yol açmadan, üretilen mamulün pazarlanması ise ihracatı geliştirici etki yaratmaktadır (7). Bu da KKTC'nin ikinci beş yıllık kalkınma planındaki ilke ve politikasına uyum sağlamaktadır.

KKTC taş ve toprak sanayilerinin ihtiyacı olan yabancı sermayenin buy-back yöntemi kullanılarak ülkeye çekilmesi, finansman ve teknoloji sorununa çözüm olabileceği gibi diğer önemli bir etki-

(6) Nüvit OKTAY, Karşılıklı Ticaret Sistemi (Countertrade) Dünya-daki ve Türkiye'deki Uygulaması, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay.No:232/52,Eskişehir,1987,s.49.

(7) OKTAY, Karşılıklı ..., s.49.

si de, bu sektörde üretilecek olan ürünlerin pazar sorununu da çözecektir. Çünkü ithal edilen makına ve fabrikanın bedeli, bunların kullanımı sonucu üretilen mamullerle ödenecektir. Bu da pazar sorunu olan KKTC için iyi bir fırsat olmaktadır.

İthal edilen tesislerin kurulması, üretime geçmesi ve ihracata başlaması ile birlikte, borcun geri ödeme süresi, ithal edilen teknolojinin özelliğine göre bazen 20-25 yıla kadar çıkabilmektedir (8) Bu durumda, üretilen mamulün bu süre içerisinde dış pazarı garanti altına alınmış olur. Dolayısıyla bu süre içerisinde sektör büyük bir gelişme göstererek ürünlerinde, uluslararası mukayeseli üstünlüğe kavuşabilir.

Buy-back yönteminde, geri ödemenin ürünle yapılacağından, teknoloji satan firma, kendisinin ihtiyacı olmayan bu mamulleri kolayca pazarlayabilmek için, iyi bir üretim teknolojisi sunmak zorunda kalacaktır (9). Dolayısıyla da KKTC'nin ithal edeceği teknoloji, demode olmamış, yeni teknolojiler olacaktır. Bu durumda iyi bir gelişme gösterilerek sektörün ürünleri uluslararası pazarlarda teknolojiyi satan firmanın ürünleri ile rekabet edebilir ve yeni pazarlara girebilir.

KKTC taş ve toprak sanayinin, buy-back yöntemi ile teknoloji, makina ve yeni fabrika ithal edip gelişmesi ile bir taraftan dış pazara yönelik üretim yaparken, diğer taraftan da, ülkede hızlı bir gelişme gösteren inşaat sektörünün kullandığı, benzer ithal mamullerle rekabet etme imkanına sahip olup, iç piyasada da önemli bir potansiyele sahip olacaktır. Dolayısıyla da ülkenin benzer ithal mallarına ödediği dövizden tasarruf edilecektir.

KKTC'nin diğer potansiyel gelişme alanları arasında belirlenen deri ve deri mamulleri, ayakkabı sanayii, yün ipliği, harup işleme sanayii, gıda sanayii ve biracılık-şarapçılık sanayii gibi yerli hammadde kullanan sanayilerde de buy-back yönteminin uygulanma imkanları araştırılmalıdır.

(8) OKTAY, Karşılıklı ..., s.49.

(9) OKTAY, Karşılıklı ..., s.50.

KKTC'nde yerli hammadde kullanan ve potansiyel gelişme imkânına sahip olan tüm sektörlerde, buy-back yöntemi kullanılabilir. Çünkü bu yöntem ile yabancı sermayeyi ülkeye çekmek diğer yabancı sermaye çekme yöntemlerine göre hem daha kolay, hem de ülke için daha faydalı olacaktır.

Buy-back yöntemi bazen de yabancı sermaye ortaklığı (Joint-Venture) imkânını yaratabilir (10). 1970'li yıllardan önce özellikle şarap üretimiyle ün yapmış olan KKTC, gelecekte modern teknolojiler uygulayarak, şarap ve konserve üretimini geliştirmeli ve bu mamullerde, uluslararası üstünlüğe sahip hale gelmeye çalışılmalıdır.

Bu alanlarda buy-back yöntemi kullanılması, bu sektörlerin gelişerek tekrar eski ününe kavuşma imkânı yaratacak, bu durumda tesisi satan firmaların, rakip üretici yaratma korkuları ortak girişim (Joint-Venture) tekliflerine neden olacaktır. Dolayısıyla da ülkenin bu sektörleri potansiyel alanlardır. Bu sektörlerin ürünleri de uluslararası mukayeseli üstünlüğe sahip olabilme imkânı vardır.

Deniz suyundan tuz üretimi ve yün ipliği sanayileri ülkede mevcut değildir. Bu sanayilerin ihtiyacı olan hammaddeler yeterli düzeyde bulunmaktadır. Bu nedenle buy-back yöntemi veya yabancı ortak girişimler sayesinde bu sanayilerin kurulması ve geliştirilmesi gerekir. Dolayısıyla da ülkede potansiyel gelişme alanları yaratılmış olur.

Deri ve deri mamulleri sanayii, Harup işleme sanayii ve ayakkabı sanayileri ülkede mevcut olmasına karşın yeterli bir gelişme gösterememişlerdir. Oysa bu sektörlerde yerli hammadde kullanan ve gelişmeye müsait alanlardır. Özellikle bu sektörlerin temel girdilerinden olan yerli hammadde ve ucuz işgücünün ülkede yeterli düzeyde bulunması gelişimi kolaylaştıracaktır. Ancak deri ve deri mamulleri, Harup işleme ve ayakkabı sanayilerininin gelişme-

(10) OKTAY, Karşılıklı ..., s.50.

si için gerekli yatırımın finansmanı yabancı sermaye ile mümkün olacaktır. Bu nedenle de KKTC imalat sanayii içerisinde, potansiyel gelişme kapasitesine sahip sanayiler olarak görülen bu sektörlerde buy-back yönteminin uygulanmasına yönelik tedbirlerin alınması uygun görülmektedir.

Kısaca, KKTC imalat sanayiinde yerli hammadde kullanan sektörlerin geliştirilebilmesi ve bu sektörlerin ürünlerinin uluslararası mukayeseli üstünlüğe sahip olabilmesi için gerekli olan teknoloji, makina ve tesislerin ülkeye getirilmesinde, yabancı sermayeye ihtiyaç vardır. Ülkenin uluslararası siyasi durumu da gözönüne alındığında bu ihtiyacın buy-back (geri satın alma) yöntemi ile karşılanması en uygun olanıdır. Çünkü, bir taraftan hiç bir döviz çıktısı olmadan teknoloji, makina ve tesis ithali yapılırken diğer taraftan da bu tesislerin üreteceği mamullere pazar bulunmuş olacaktır. Dolayısıyla KKTC ilke ve politikalarına da uyum sağlayan bu yöntemin, potansiyel gelişme alanlarının yaratılmasında en etkili yöntem olduğu görülmektedir.

Böylece yerli hammadde kullanan sanayilerin gerilemesi durdurularak, gelişmesi sağlanıp, bu sektörlerin ürünlerinin uluslararası mukayeseli üstünlüğe sahip olma imkanı yaratılacaktır.

KKTC imalat sanayinin incelenmesi sonucu, ithal girdi kullanılarak, ihracata yönelik üretim yapılan hafif sanayilerinde büyük bir gelişme meydana geldiği görülmüştür.

Gelişme görülen sektörlerin arasında özellikle konfeksiyon sanayii dikkati çekmektedir.

Konfeksiyon (hazır giyim) sanayii, KKTC toplam sanayii mamulleri ihracatının önemli bir oranını oluştururken, yapılan sanayii yatırımlarında da büyük pay almaktadır. Bu gelişmeler ise KKTC'nde, hafif sanayii sektörlerinin ülkenin potansiyel gelişme alanları olabileceğini ve bu sanayilerin uluslararası rekabet gücü olan mamulleri üretebileceğini açık bir şekilde ortaya koymuştur...

-Uluslararası Fason İmalat (International Sub-Contracting)

KKTC'nde emek-yoğun teknoloji kullanılan ve sipariş üzerine üretim yapılan konfeksiyon sanayiinde büyük bir gelişme göstermesinin nedeni; ülkede yeterli düzeyde iş gücünün bulunması ve bu işgücüne ödenen ücretlerin gelişmiş ülkelerde benzer faaliyetlerde bulunur işgücüne ödenen ücretlere nisbeten daha ucuz olmasıdır. Ayrıca bu sektörlerde kurulacak olan tesisler için büyük sermayelerin gerekmediği ve de gerekli girdilerin siparişleri veren firmalar tarafından temini nedeniyle ithal edilen girdiler için sermaye gereksinim olmuştur. Diğer bir ifadeyle, uluslararası fason imalat yönteminin kullanılması, konfeksiyon sanayinin hızlı bir gelişme göstermesinde etkili olmuştur.

İktisat literatüründe uluslararası fason imalat (International Sub-Contracting) olarak adlandırılan bu yöntemin, KKTC imalat sanayiinde ithal hammadde ile üretim yapan diğer hafif sanayi sektörlerinde de uygulanması ile konfeksiyon sanayiindekine benzer gelişmeler sağlanabilir.

KKTC'nde ithal hammaddeye dayalı üretim yapan ve gelişme potansiyeli görülen hafif sanayi sektörlerinde uluslararası fason imalat yöntemi kullanıldığı takdirde, sermaye, teknoloji ve dış pazar sorunlarının çözüme kavuşturulması mümkün olacaktır.

KKTC, coğrafi konumu itibariyle Avrupa, Asya ve Orta Doğu ülkelerine yakınlığı nedeniyle, montaj (hafif sanayi) sanayilerinin geliştirilmesi bakımından avantajlı durumdadır. Ayrıca KKTC'nde geçici ithalat mevzuatı ile çeşitli kolaylıkların sağlandığı, miktar olarak az fakat eğitim düzeyi yüksek ucuz işgücünün bulunduğu ve ülkenin uluslararası pazarlara yakın olduğu da düşünüldüğünde, KKTC'nde uluslararası fason imalat yönteminin başarılı bir şekilde uygulanabileceği belirtilebilir.

Dolayısıyla da KKTC'nin bu yöntemin kullanıldığı hafif sanayine konu olan mamullerde, büyük gelişmeler göstererek, uluslararası mukayeseli üstünlüğe kavuşabilir.

Üretim ve üretim süreçlerinin parçalanmasına olanak veren teknolojik gelişmeler, diğer bir ifadeyle, üretimin uluslararasılaştırılabilme imkanları, fason imalatın hızla gelişmekte olan ülkelere yayılmasına neden olmuştur. Ancak bu fırsattan en iyi yarar-

lanabilen az sayıda Asya ülkeleri, fason imalat yöntemini etkin şekilde uygulayarak, gelişmekte olan ülkelere yapılan sanayi ürün ihracatının önemli bir kısmını gerçekleştirmişlerdir (11). Coğrafi konum, kıt üretim faktörleri ve siyasal yapıları dikkate alındığında, fason imalat yapan Asya ülkeleri ile KKTC arasında büyük benzerlikler bulunduğu belirlenmektedir.

Dolayısıyla bu ülkelerde görülen emek-yoğun hafif sanayii (montaj) sektörlerindeki gelişmelerin, KKTC'nde de gerçekleştirilebileceğini ve fason imalat yöntemi ile ihracata yönelik montaj sanayileri ve bunların ürünlerinde dünya pazarlarına yönelinebileceğini göstermektedir.

uluslararası fason imalat yöntemiyle üretim süreci parçalara ayrılabilen emek-yoğun montaj sanayilerinden (12) konfeksiyon, mobilya, oyuncak, kimya, ana metal, elektrikli malzemeler, bisiklet, elektronik mamuller v.b. sanayilerin KKTC'nde geliştirilerek, üretilen mamullerde uluslararası mukayeseli üstünlük sağlanabilir.

KKTC konfeksiyon sanayisinde halen, ucuz işgücü kullanımına dayalı, maliyet fason imalat yöntemi kullanılmaktadır. Oysa KKTC'nde daha büyük bir fayda sağlayacak olan; çeşitli parça veya bileşimlerin imalatında özel teknik ve maharetlerin kullanımına dayalı uzmanlaşmış (ihtisaslaşmış) fason imalat yöntemidir (13). Uzmanlaşma, verilecek siparişlerde KKTC'nin tercih edilmesini sağlayacak ve aynı zamanda dış piyasa imkanı yaratılmış olacaktır.

KKTC'nde imalat sanayinin geliştirilebilmesi amacıyla uluslararası fason imalat yönteminin kullanılması durumunda sağlanacak faydalar şunlar olabilir.

- Ezün vadeli ve kalıcı dış pazar bağlantıları kurulabilir.
- Döviz gelirlerinde artış sağlanır.

(11) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Taner BERKSOY, Az Gelişmiş Ülkelerde İhracata Yönelik Sanayileşme, Belge Yayınları Yay.No: 14, B.1, İstanbul, 1982.

(12) OKTAY, Karşılıklı ..., s.53.

(13) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İKV, Milletlerarası Fason İmalat, İKV Yay.No: 6, Şubat 1971.

-Atıl kapasiteler kullanılarak kaynak israfı önlenir.

-Büyük siparişleri karşılamak için, küçük firmaların birbiriyle işbirliği yapmasına neden olarak, entegre çalışmalarını sağlarlar.

-Emek-yoğun üretim nedeniyle istihdamı artırır.

-Dış alıcıların standart, kalite v.b. yönlerden zevk, tercih gibi alışkanlıkları öğrenilerek, dış pazarlar hakkında bilgilerin artmasını sağlar.

-Teknolojik bilgi birikimi yaratarak, gelişmeyi hızlandırır (14).

-Ülkeye mal ihraç eden yabancı alacaklı firmalar mal bedellerini, fason imalat yaptırmak yoluyla tahsil edebilirler (15). Dolayısıyla da dış ödeme gücü yaratılmış olur.

KKTC'nde fason imalat yöntemi genellikle yerli sermaye kullanılarak yapılmaktadır. Oysa uluslararası fason imalatın büyük bir hızla gelişmesine, çok uluslu (ÇUŞ) şirketlerin üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla, üretimlerinin emek-yoğun bölümü olan montaj kısmını, emeğin ucuz olduğu bölgelere taşımaları neden olmuştur. Dolayısıyla KKTC'nin uluslararası fason imalat yönteminden en iyi şekilde yararlanabilmesi için, yabancı sermayenin diğer bir ifadeyle, bu tür faaliyetlerde bulunan yabancı şirketleri ülkeye çekebilmesi gereklidir.

-Serbest Üretim Bölgeleri (Free Industrial Zoon)

Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için ise sadece ucuz işgücünün yeterli olduğu söylenemez. Ucuz işgücünün yanında, sanayileşme için gerekli alt yapı yatırımlarının tamamlanması, ayrıca yatırımcılara kâr transferlerinde yeni olanaklar ve sübvansiyonlar gibi teşvik edici ayrıcalıkların tanınması gerekir (16). Fakat bu gibi teşvikleri ülke genelinde gerçekleştirmek

(14) OKTAY, Karşılıklı ..., s.54-55).

(15) Halil SEYİDOĞLU, Türkiye'de Sanayileşme ve Dış Ticaret Politikası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1982, s.116.

(16) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Engin ERDOĞAN, Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir Model Denemesi, Anadolu Üniversitesi Yay.No: 110/30, Eskişehir, 1985.

çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bütün bu ayrıcalıklar- ları içeren, gümrük formalitelerinden arındırılmış, ihracata yö- nelik üretim yapacak olan yabancı yatırımcılara cazip gelebile- cek, serbest üretim bölgelerinin kurulup, yaygınlaştırılması gere- kir.

KKTC'ne benzeyen ülkelerde (Hong Kong, Singapur, Tayvan, Güney Kore gibi) de serbest üretim bölgeleri kurulup, yaygınlaş- tırılmıştır. Söz konusu ülkelerin ihracatlarında büyük bir öneme sahip olan fason imalatın önemli bir kısmı bu bölgelerde gerçek- leştirilmektedir. Dolayısıyla, uluslararası fason imalatı KKTC'ne çekmek ve geliştirebilmek için serbest üretim bölgelerinin kurul- ması ve yaygınlaştırılması gerekir.

KKTC'nde mevcut olan, serbest bölge ve liman, daha çok ti- cari amaçlarla çalıştığı ve uluslararası tanıtımının yetersiz kalması nedeniyle, bölgede yabancı sermaye ile kurulan, işletmele- rin sayısı istenilen düzeye ulaşamamıştır. Dolayısıyla, özellikle ihracata yönelik serbest üretim bölgelerinin kurulup, etkin tanı- tımı yapılarak, ülke genelinde yaygınlaştırılması, imalat sanayinin gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

KKTC'nde kurulacak olan serbest üretim bölgelerine, İngil- tere,ve Türkiye menşeli sermaye daha rahat çekilebilir. Çünkü, her iki ülkenin de, KKTC ile siyasal ve ekonomik ilişkileri, di- ğer ülkelere göre daha büyüktür. Ayrıca kurulacak olan bu bölge- lerde, ihtiyaç duyulan işgücü açığının Türkiye'den sağlanması ile, Türkiye'nin istihdam sorununun çözümüne de yardımcı olunabilir.

SONUÇ

KKTC İmalat Sanayii Ülke kaynaklarının kıtlığı ve iç pazar darlığı gibi nedenlerle yeterli gelişme gösterememiştir. Bu duruma yol açan en önemli neden finansman yetersizliğidir.

Yapılan inceleme sonucu, yerli hammadde kullanarak üretim yapan sektörlerde büyük bir gerileme görülmüştür. Bu sektörlerde finansman yetersizliği sonucu teknolojiler yenilenememiş ve eski teknolojilerle üretimin sürdürülmesi, benzer ithal mallarına karşı rekabet şansını kaybettirip, gerilemeyi hızlandırmıştır. Diğer taraftan ithal hammadde kullanarak ihracata yönelik üretim yapan hafif sanayi sektörleri hızlı bir gelişme göstermiş ve uluslararası rekabet şansı kazanmıştır.

Ülkenin şartları da dikkate alındığında imalat sanayiinin geliştirilebilmesi için yabancı sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yabancı sermayenin KKTC'ne çekilebilmesi için, en uygun yol buy-back ve uluslararası fason imalat yöntemleri olarak düşünülmektedir.

Buy-back yöntemi ile, yerli hammadde kullanarak üretim yapan sektörlerin finansman ve pazar sorunları kolaylıkla çözümlenip, teknolojilerin yenilenmesi mümkün olacaktır. Dolayısıyla

bu sektörlerde üretilen malların benzer ithal mallarına karşı rekabet şansı artacaktır. Bu durumda söz konusu sektörlerin geliştirilmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

İthal hammadde kullanarak ihracata yönelik üretim yapan sanayii alt sektörlerinde önemli gelişmelerin olması, hafif sanayii (montaj) alanlarında gelişmeye yönelik bir potansiyelin varlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu alanlarda uluslararası fason imalat yönteminin kullanılmasıyla önemli gelişmeler sağlanabilecektir.

KKTC'nde benzer konumda olan ülkelerde (Singapur, Hong-Kong v.b.) yaygın olarak kullanılan bu yöntem ile imalat sanayii sektörlerinde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Uluslararası fason imalat yönteminin KKTC'nde de uygulanmasıyla mevcut olan finansman ve pazar sorunları çözümlenecek ve bu sektörlerde hızlı bir gelişme sağlanacaktır. Ayrıca ülkede teknolojik bilgi birikimi, sermaye birikimi oluşacak ve dış pazarların tanınması imkanı doğabilecektir.

Yukarıda sözü edildiği şekilde yabancı sermayenin KKTC'ne çekilip uluslararası fason imalat yönteminin etkin olarak kullanılabilmesi belli şartlara bağlıdır.

Ülkede bulunan ucuz işgücü tek başına yabancı sermayenin ülkeye gelebilmesi için yeterli ve cazip değildir. Ülkenin yabancı sermaye açısından cazip hale getirilebilmesi için, çeşitli sübvansiyonlar ve teşvik edici ayrıcalıkların sağlanması gereklidir. Ancak bu ayrıcalıkların ülke genelinde sağlanabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle KKTC'nde çeşitli teşviklerle donatılmış ve gümrük formalitelerinden arındırılmış serbest üretim bölgelerinin oluşturulması gerekir.

Serbest üretim bölgelerinin kurulmasıyla, KKTC İmalat Sanayininin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca ülkenin uluslararası alanda tanınmasına ve turizm sektörünün de gelişmesine dolaylı olarak katkı sağlanmış olabilecektir.

Y A R A R L A N I L A N K A Y N A K L A R

- AKER, Ahmet : "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Dünya Ekonomisine Katılması", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMİNER), İ.A.V.Yay.No:1988/70, Ankara, 1988.
- ASENA, Mehmet : Sanayi Projeleri Hakkında Rapor, Sanayi Dairesi, Lefkoşa, 1989.
- AŞKIN, Cemal : "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti - AT İlişkileri", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMİNER), İ.A.V.Yay.No:1988/70, Ankara, 1988.
- BAYSAL, S.Ahmet : "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisinin Yapısal Özellikleri", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMİNER), İ.A.V.Yay.No: 1988/70, Ankara, 1988.
- BERKSOY, Taner : Az Gelişmiş Ülkelerde İhracata Yönelik Sanayileşme, Belge Yayınları Yay.No: 14, B.1, İstanbul, 1982.
- ÇELİK, Özer : Sanayi Hakkında Rapor, Sanayi Dairesi, Lefkoşa, 1988.
- ÇELİK, Vedat : "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Sanayi Sektörü", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN GELİŞMESİNDE TARIM VE SANAYİ SEKTÖRÜ (SEMİNER), İ.A.V.Yay.no: 1989/76, İstanbul, 1989.

- ÇELİK, Vedat : "Tekstilde İhracat Patlaması", KIBRIS GAZETESİ, 15 Temmuz 1989.
- ÇOYGUN, Gültekin-Serdar TAN: "Prodüktivitenin Kuzey Kıbrıs Ekonomisindeki Yeri", KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN BUGÜNÜ VE YARINI (SEMİNER), İ.A.V. Yay.No: 1988/70, Ankara, 1988.
- DİRİMTEKİN, Halil : Türkiye Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ? , 1989.
- ERDOĞAN, Engin : Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir Model Denemesi, Anadolu Üniversitesi Yay.No: 110/30, Eskişehir, 1985.
- EROĞLU, Derviş : "The Economy of The T.R.N.G.", MIDDLE EAST BUSINESS BANKING, C.VIII, S.5 (Mayıs 1989).
- GÜVENLİ, Oktay : Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Gelişmesinde Turizm ve Sanayi Sektörleri (Seminer), İ.A.V. Yay.No: 1989/76, İstanbul, 1989.
- HAN, Ergül : Türkiye'de Sanayileşme Süreci ve Stratejisi, E.İ.T.İ.A.Yay.No:205/134, Eskişehir, 1978.
- İNAL, Mustafa : "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Gelişmesinde Sanayinin Rolü", KUZEY KIBRIS, EKONOMİSİNİN GELİŞMESİNDE TARIM VE SANAYİ SEKTÖRLERİ (SEMİNER), İ.A.V. Yay.No: 1989/76, İstanbul, 1989.
- KARLUK, Rıdvan : Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, E.İ.T.İ.A.Yay.No:237/158, Eskişehir, 1981.

OKTAY, Nüvit

: Karşılıklı Ticaret Sistemi (Counter Trade) Dünyadaki ve Türkiye'deki Uygulaması, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay.No:232/52, Eskişehir, 1987.

ÖZÖTÜN, Erdoğan

: "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisine Genel Bakış", İSTANBUL SANAYİ ODASI, S.214, (15 Aralık 1983).

SEYİDOĞLU, Halil

: Türkiye'de Sanayileşme ve Dış Ticaret Politikası, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 1982.

: "İhracatta Kıpırdanma", KIBRIS GAZETESİ, 13 Temmuz 1989.

: KKTC Gençlik ve Spor ve Çalışma Bakanlığı Çalışma Dairesinin Çeşitli Yıllara Ait Yıllık Faaliyet Raporları, Lefkoşa, 1976-1988.

: KKTC İçişleri Köyüşleri ve Çevre Bakanlığı Jeoloji ve Maden Dairesi Raporu, Lefkoşa, 1988.

: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1988-1992), Lefkoşa, 1988.

: KKTC Konfeksiyon Sanayinin Durumu Hakkında Rapor, Lefkoşa, 1987.

: KKTC Kooperatif Görevlileri Sendikası Birinci Sanayi Kongresi Bildirisi, Lefkoşa, 1983.

_____ : KKTC Merkez Bankası Bülteni No: 7,
Lefkoşa, 1989.

_____ : KKTC Resmi Kabz ve Mukayyitlik Dairesi
Raporu, Lefkoşa, 1989,

_____ : KKTC Sanayi Odası Raporu, Lefkoşa, 1989.

_____ : KKTC Sanayi Odası Özel İhtisas Komisyo-
nu Raporu, Lefkoşa, 1986.

_____ : Kıbrıs Türk Federe Devleti - Türkiye
Cumhuriyeti Karma Ekonomi Komisyonu
Yedinci Dönem Protokolü, Lefkoşa, 1983.

_____ : Milletlerarası Fason İmalat, İ.K.V.
Yay.No: 6, 1971.

_____ : RG., T. 25.2.1977, S.11.

_____ : RG., T. 5.4.1983, S.23.

_____ : Su, Jeoloji ve Maden Dairesi, İkinci
Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhti-
sas Komisyonu Madencilik ve Taşocağı
Raporu, Lefkoşa, 1986.

S Ö Z L Ü K A Y N A K L A R

- ATAMTÜRK, Metin : KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi Uzmanı ile 19.7.1989 tarihinde yapılan görüşme.
- ÇELİK, Vedat : Kıbrıs Türk Sanayi Odası Başkanı ile 25.7.1989 tarihinde yapılan görüşme.
- MALEK, Ali : KKTC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Dairesi Uzmanı ile 19.7.1989 tarihinde yapılan görüşme.
- YAŞAR, Cuma Ali : KKTC Gençlik-Spor, Çalışma Bakanlığı Çalışma Dairesi Müdürü ile 23.5.1989 tarihinde yapılan görüşme.